

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2023

Bc. Veronika Udatná

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Sociálně-ekonomický vývoj mikroregionů Královéhradeckého kraje
Diplomová práce

2023

Bc. Veronika Udatná

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Veronika Udatná**
Osobní číslo: **E200010**
Studijní program: **N0488A050001 Hospodářská politika a veřejná správa**
Specializace: **Ekonomika veřejného sektoru**
Téma práce: **Sociálně-ekonomický vývoj mikroregionů Královéhradeckého kraje**
Zadávací katedra: **Ústav ekonomických věd**

Zásady pro vypracování

Diplomová práce se zaměří na vývoj mikroregionů Královéhradeckého kraje. Cílem práce je zhodnotit vývoj vybraných sociálních a ekonomických indikátorů Královéhradeckého kraje na úrovni jeho mikroregionů. Výsledky analýzy budou využity zejména pro komparaci územních celků a identifikaci trendů. Z výstupů bude možné vyvozovat užitečné implikace vedoucí k racionalizaci redistribuce prostředků v rámci formování veřejných politik na národní i regionální úrovni a tím případně přispět ke zlepšení životních standardů obyvatelstva.

Osnova:

- Vymezení problematiky regionálního rozvoje.
- Problematika mikroregionů v ČR a charakteristika mikroregionů Královéhradeckého kraje.
- Analýza vybraných sociálních a ekonomických ukazatelů mikroregionů Královéhradeckého kraje.
- Vyhodnocení výsledků a formulace závěrů.

Rozsah pracovní zprávy: **cca 50 stran**
Rozsah grafických prací: **-**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4566-7.
CAPELLO, R. Regional economics. London: Routledge, 2016. ISBN 978-1-138-85587-8.
ČMEJREK, J. Obce a regiony. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-87197-00-4.
JÁČ, I. Jedinečnost obce v regionu. Praha: Professional Publishing, 2010. ISBN 978-80-7431-038-6.
STUTELY, R., DĚDEK, O. Průvodce ekonomickými ukazateli: jak porozumět ekonomii. Praha: Scientia, 2002. ISBN 80-7183-278-2.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Pavel Zdražil, Ph.D.**
Ústav ekonomických věd

Datum zadání diplomové práce: **1. září 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2023**

prof. Ing. Jan Stejskal, Ph.D. v.r.
děkan

L.S.

doc. Ing. Jan Černohorský, Ph.D. v.r.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 1. září 2022

Prohlašuji:

Práci s názvem Sociálně-ekonomický vývoj mikroregionů Královéhradeckého kraje jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 15.12 2023

Bc. Veronika Udatná

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych tímto poděkovala kolegům, rodině a především Ing. Pavlu Zdražilovi Ph.D. za odborné pomoc, trpělivost a cenné rady, které mi pomohly při zpracování diplomové práce. Zároveň bych ráda poděkovala své rodině a kolegům za jejich podporu během tvorby této práce.

ANOTACE

Diplomová práce je zaměřena na sociálně-ekonomický vývoj mikroregionů Královéhradeckého kraje. Cílem práce je zhodnotit vývoj vybraných sociálních a ekonomických ukazatelů Královéhradeckého kraje na úrovni jeho mikroregionů. V práci je popsána problematika regionálního rozvoje, rozvoj obcí a jejich spolupráce. Mikroregion je v práci reprezentován obcí s rozšířenou působností. Praktická část je orientována na socioekonomický vývoj vybraných ukazatelů u obcí s rozšířenou působností v letech 2006, 2013 a 2021. U mikroregionů je za pomoci shlukové analýzy zjišťována podobnost mikroregionů pomocí Wardovy metody. Na základě analýzy došlo ke zhodnocení vývoje sledovaných ukazatelů, který potvrdil rovnoměrný rozvoj u všech mikroregionů vyjma mikroregionu Broumov. U tohoto mikroregionu jsou viditelné disparity, které se prohlubují.

KLÍČOVÁ SLOVA

Regionální rozvoj, mikroregion, spolupráce

TITLE

Socio-economic development of microregions of the Hradec Králové region

ANNOTATION

The thesis is focused on the socio-economic development of microregions of the Hradec Králové region. The aim of the work is to evaluate the development of selected social and economic indicators of the Hradec Králové region at the level of its microregions. The work describes the issues of regional development, the development of municipalities and their cooperation. The microregion is represented in the work by the municipality with extended competence. The practical part is focused on the socio-economic development of selected indicators in municipalities with extended scope in 2006, 2013 and 2021. For microregions, the similarity of microregions is determined using the Ward Method using cluster analysis. Based on the analysis, the development of the monitored indicators was evaluated, which confirmed the uniform development in all microregions except the Broumov microregion. In this microregion, disparities are visible, which are deepening.

KEYWORDS

Regional Development, microregion, cooperation

Obsah

ÚVOD.....	11
1 Problematika regionálního rozvoje České republiky	13
1.1 Regionální disparity.....	17
1.2 Diferenciace regionů	20
1.3 Rozvoj regionů	24
1.4 Podpora regionů.....	26
2 Rozvoj obcí.....	34
2.1 Členění obcí.....	34
2.2 Území obcí.....	35
2.3 Funkce obcí	36
2.4 Udržitelný rozvoj obcí.....	37
2.5 Meziobecní spolupráce	39
3 Socioekonomická analýza	46
3.1. Základní charakteristika Královéhradeckého kraje.....	47
3.2. Analýza mikroregionů.....	48
3.2.1. Počet obyvatel.....	49
3.2.2. Index stáří	50
3.2.3. Míra nezaměstnanosti	51
3.2.3. Dokončené byty	53
3.2.4. Počet ekonomických subjektů	54
3.3. Shluková analýza	56
ZÁVĚR.....	60
POUŽITÁ LITERATURA	62

SEZNAM ILUSTRACÍ A TABULEK

Obrázek 1 – Vymezení území pro účely Strategie regionálního rozvoje 2021+.....	22
Obrázek 2 – Integrované územní investice v programovém období 2021-2027.....	30
Obrázek 3 – Vymezení území MAS v České republice	31
Obrázek 4 – Přehled alokace EU fondů mezi programy v období 2021–2021	31
Obrázek 5 – Správní obvody s rozšířenou působností podle krajského členění.....	31
Obrázek 6 – Vymezení území správních obvodů obcí s rozšířenou působností.....	43
Obrázek 7 – Královéhradecký kraj.....	47
Obrázek 8 – Vývoj indexu stáří v letech 2006, 2013 a 2021	51
Obrázek 9 – Vývoj nezaměstnanosti v % u ORP v letech 2006, 2013 a 2021	52
Obrázek 10 – Dendogram.....	59

Tabulka 1 – Míra spolufinancování z fondů EU v typech regionů	32
Tabulka 2 – Míra Počet ORP v jednotlivých krajích	48
Tabulka 3 – Počet obyvatel v mikroregionech v letech 2006, 2013 a 2021	49
Tabulka 4 – Vývoj dokončených bytů v letech 2006, 2013 a 2021	53
Tabulka 5 – Počet ekonomických subjektů v letech 2006, 2013 a 2021.....	55
Tabulka 6 – Zařazení do klastrů	57

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

CLLD	Komunitně vedený místní rozvoj
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
DSO	dobrovolný svazek obcí
EFRR	Evropský fond regionálního rozvoje
ESF+	Evropský sociální fond
EU	Evropská Unie
FS	Fond soudržnosti
HDP	Hrubý domácí produkt
HSOU	Hospodářsky a sociálně ohrožená území
ITI	Integrované investice
KPSV 2021+	Koordinovaný přístup k sociálnímu vyloučení
MAP	Místní akční plán
MAS	Místní akční skupina
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
NS MAS	Národní síť místních akčních skupin
NUTS	Nomenklatura územních statistických jednotek
OP	Operační program
ORP	Obec s rozšířenou působností
RAP	Regionální akční plán
SMO ČR	Svaz měst a obcí České republiky
SRR	Strategie regionálního rozvoje
SŠ	Střední školy
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats
ZŠ	Základní školy

ÚVOD

Zaostalost a vyspělost. Tyto dva pojmy odlišující úroveň mezi regiony. Po celém světě existují regiony, které se liší svou mírou vyspělosti. Tato skutečnost je ovlivněna mnoha faktory, ať jsou to přírodní podmínky regionů, přírodním bohatstvím a schopností z něj těžit a efektivně jej využívat, jejich historickým vývojem, politickou situací, ale i mnoha dalšími faktory. Problematikou nevyváženého rozvoje regionů se zabývá regionální politika. Za účelem zlepšení životní úrovně v zaostalých regionech vznikla regionální rozvojová pomoc. A právě tematikou regionálního rozvoje a úrovně regionů se zabývá tato práce.

Míra nerovnosti je v ČR ve srovnání s jinými státy EU relativně nízká, přesto dále regionální rozdíly přetrvávají a v některých oblastech se i prohlubují. Přes relativně stabilní sociální situaci a postupný růst všech krajů však stále vykazují regiony ČR v posledním desetiletí nerovnoměrný hospodářský vývoj, jenž odráží zcela rozdílné výchozí podmínky. Nedostatečný postup konvergence a stírání rozdílů mezi nejvyspělejšími regiony a regiony strukturálně či jinak problematickými, stejně jako různé tempo či kvalita rozvoje vytvářejí podmínky pro prohlubování regionálních nerovností.

Migrace obyvatel do vyspělejších regionů vytváří sice lepší předpoklady pro pokračování jejich růstu, zároveň činí enormní tlaku na infrastrukturu, bytový fond, občanskou vybavenost či veřejné služby. Naopak odliv obyvatel z migračně deficitních regionů oslabuje jejich dlouhodobý růst a ztěžuje jejich vyhlídky na vyrovnávání konkurenceschopnosti či kvality života. V porovnání metropolitních a venkovských oblastí jsou venkovské regiony obecně chudší. Nejenže mají nižší produktivitu, nízký inovační potenciál, zhoršené demografické a sociální charakteristiky, ale narůstá počet sociálně vyloučených lokalit.

Mikroregionální úroveň hraje v České republice důležitou roli, jelikož se jedná o mezičlánek ve veřejné správě. Se vstupem do Evropské unie jejich význam stále roste.. Důvodu vzniku jednotlivých mikroregionů byly od odlišné. Často se utvářely pouze z důvodu splnění účelu, poté ve spolupráci nepokračovaly. Jiné mikroregiony se k tomu postavily naopak, díky jednorázové spolupráci si postavily další spolupráci a svůj komplexní rozvoj. Specifickou formou mikroregionu je správní obvod obcí s rozšířenou působností (ORP). Zákon 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností stanovuje ORP za vyšší územní správní celky, které pro menší obce vykonávají ve svém okolí některé správní funkce.

Cílem diplomové práce je zhodnocení vývoje sociálně-ekonomický indikátorů na mikroregionální úrovni v Královéhradeckém kraji. Pro dosažení tohoto cíle budou v práci porovnávány vybrané sociální a ekonomické ukazatelé, přičemž výstupem je porovnání odlišností mezi mikroregiony. Mikroregion je v práci zastoupen obcí s rozšířenou působností, která je považována za nejvyšší stupeň lokální úrovně.

V návaznosti na definovaný cíl se nabízí výzkumná otázka: Je sociální a ekonomický rozvoj na mikroregionální úrovni rovnoměrný?

Při řešení cíle je nejprve potřeba charakterizovat a přiblížit si problematiku regionálního rozvoje. Přičemž na problematiku navazuje rozvoj obcí, který se zaměřen na členění, udržitelný rozvoj, spolupráci mezi obcemi. Na závěr práce je prováděna analytická část, která je zaměřena na mikroregiony Královéhradeckého kraje. V této kapitole jsou analyzovány vybrané sociálně ekonomické ukazatele, které jsou prezentovány grafy a tabulkami. Data pro analýzu jsou převzata z Českého statistického úřadu. V dané části je rovněž vytvořena Wardova metoda vybraných ukazatelů za účelem potvrzení či vyvrácení zjištěných výsledků.

1 Problematika regionálního rozvoje České republiky

Regionální politika je v současnosti chápána jako „*činnost, jejímž úkolem je přispívat ke snižování rozdílů mezi úrovněmi rozvoje jednotlivých regionů a k zabezpečení jejich harmonického rozvoje*“ (Pavlík, 2016, s. 14). Hledání přístupů k poznání a nalézání řešení územních rozdílů je úzce spojeno se základní filozofií regionální politiky. Významný dokumentem EU v této problematice představuje Evropská charta regionálního plánování z roku 1983, jejíž jednou ze zásad tvoří vyvážený socioekonomický rozvoj regionů. Nerovnosti a rozdíly však jsou přirozenou součástí kterékoliv oblasti z přírodní či socioekonomické sféry, nelze je tudíž vnímat pouze negativně. Základem stability a funkčnosti krajinné sféry je především její pestrost a rozmanitost, a to nejen přírodních, společenských, ale i ekonomických či jiných forem. Smysluplné je pro zabývat se řešením pouze určitých disparit, a to zejména těmi, které způsobují významné meziregionální rozdíly. Pokud problémy existují, musí politika země směřovat k tomu, aby byly problémy nejen řešeny, ale existovaly i ekonomické možnosti pro řešení problémů. Regionální politika by se primárně měla zabývat řešením příčiny vzniku problémů. Stranou by nemělo být ani odstraňování důsledků, které problémy zapříčinily, ale z dlouhodobého hlediska jde o činnost, která se spíše váže k zanedbání řešení příčin (Wokoun, Mates, Kadeřábková, 2011).

Regionální politika, která je stále chápána jako „*činnost, jejímž úkolem je přispívat ke snižování rozdílů mezi úrovněmi rozvoje jednotlivých regionů a k zabezpečení jejich harmonického rozvoje*“ (Pavlík, 2016, s. 14), v současnosti více směřuje ke konceptu udržitelného rozvoje. Jde o princip, kdy jsou aktivity rozvoje obce realizovány efektivněji a komplexněji, ale zejména mají výraznější dopad na kvalitu života obyvatel regionu a v perspektivě delšího časového období. Koncept udržitelného rozvoje pomáhá posilovat odolnost města, soudržnost komunit i kvalitu prostředí zdejších obyvatel (Kurka, 2023, s. 4).

Hledání přístupů k poznání a nalézání řešení územních rozdílů je úzce spojeno se základní filozofií regionální politiky. Jejím významným cílem je zejména konvergence regionů v rámci určitého územního celku, přičemž klíčová je její diferenciací zaměřením intervencí na podporu vybraných problémových regionů, které výrazně zaostávají ve svém rozvoji za průměrem v míře, která je společensky uznána za nežádoucí (SSR, 2006, s. 5). Nerovnosti a rozdíly jsou ale přirozenou součástí kterékoliv oblasti z přírodní či socioekonomické sféry, nelze je proto vnímat jen v negativním smyslu. Základ stability a funkčnosti krajinné sféry představuje také

její pestrost a rozmanitost, proto má smysl se zabývat jen řešením těch disparit, které vytvářejí významnější meziregionální rozdíly. Pokud tudíž problémy existují, měla by politika země směřovat k tomu, aby mohly být problémy nejen řešeny, ale aby existovaly i ekonomické možnosti pro řešení problémů. Primárně by se ale regionální politika měla zabývat řešením příčiny vzniku problémů. Neméně důležité je potom i odstraňování důsledků, které problémy zapříčinily (Wokoun, Mates, Kadeřábková, 2011).

V České republice byla regionální politika konstituována nově po roce 1989 jako jeden z významných nástrojů přispívajících k řešení regionálních rozdílů v sociálně ekonomickém rozvoji státu. V tomto období, zejména díky tlaku minulé vlády ještě předchozího režimu, která se snažila meziregionální rozdíly bez ohledu na náklady a efektivnost co nejvíce vyrovnávat, nebyly rozdíly relativně velké, a proto většina opatření reagovala na nově vzniklé disparity zpravidla jednorázově (Pavlík, Šimka, Postránecký, Pomahač, 2020). Během transformace české ekonomiky na tržní hospodářství začal vývoj v jednotlivých regionech výrazně diferenciovat. Bylo to jednak důsledkem stagnace nebo úpadku nekonkurenceschopných odvětví v určitých částech země, ale také rychlým rozvojem progresivních aktivit (Viturka, 2010). V následujících dvaceti letech se tento vývoj se vyznačoval velice rozdílnou dynamikou, kdy ve výsledku se vytvořila poměrně diferencovaná regionální struktura státu, kdy vedle regionů či měst s velmi dynamickým rozvojem, bylo možné identifikovat regiony s typickými charakteristikami stagnace nebo úpadku z hlediska základních charakteristik sociálně ekonomického rozvoje (Maier, 2012). Z porovnání hlavních faktorů regionálního rozvoje byla zřejmá tendence prohlubování meziregionálních disparit, které se podle autorů Touška, Kunce a Vystoupila (2008) vyznačovaly následujícími charakteristikami:

- dochází k poměrně významnému prohlubování rozdílů v ekonomické výkonnosti krajů v řadě ukazatelů rozhodujících pro životní úroveň obyvatelstva (HDP/obyvatele, průměrné mzdy, nezaměstnanost aj.);
- existují významné rozdíly mezi okresy v míře nezaměstnanosti a v příjmech na obyvatele;
- v krajích postižených nezbytností rozsáhlé restrukturalizace průmyslu (zejména v Ústeckém a Moravskoslezském kraji) je stále vysoká nezaměstnanost, nedaří se dostatečně rychle efektivně realizovat potřebné strukturální přeměny;

- prohlubuje se odlišnost venkovského prostředí komparativně nevýhodně vůči prostředí městskému, obce ve venkovských oblastech mají nepříznivé podmínky pro podnikání a dochází ke stárnutí venkovského obyvatelstva;
- zaostává ekonomická úroveň značné části příhraničních okresů;
- přetrvává nedostatečné napojení severovýchodní Moravy a Slezska na transevropské komunikační tahy a hlavní město, což výrazně přispívá k nezájmu investorů, zejména zahraničních, o toto území;
- existují rozdíly mezi podílem vysokoškolsky vzdělaných lidí ve dvou největších městech (Praha a Brno) a v ostatních krajských městech;
- projevuje se stále narušené životní prostředí v důsledku minulé průmyslové činnosti v severozápadních Čechách a na severní Moravě, v důsledku rozvoje automobilové dopravy v Praze a dalších velkých městech.

Bezprostředně po svém vzniku k 1. lednu 1993 zahájila Česká republika jednání směřující k jejímu členství v Evropské unii. Prvním krokem bylo uzavření smlouvy o přidružení, po níž následovalo oficiální předložení žádosti o vstup. Po téměř deseti letech intenzivních jednáních se 1. května 2004 stala členem Evropské unie. Tato skutečnost se významně promítla do cílů a dalšího směřování České republiky. Na podporu dalšího rozvoje přijala v listopadu 2004 Strategii udržitelného rozvoje České republiky, jejíž časový horizont cílil až do roku 2014, v některých svých cílech je platná dodnes, například v oblasti energetiky. Strategie ve svém konceptu udržitelnosti vycházela ze zahraničních strategických dokumentů, což mimo jiné též rozšířilo chápání udržitelného rozvoje o sociální a ekonomický rozměr. Strategické a dílčí cíle a nástroje Strategie udržitelného rozvoje ČR jsou formulovány tak, aby co nejvíce snižovaly nerovnovážný vývoj ve vztazích mezi ekonomickým, environmentálním a sociálním pilířem udržitelnosti.

V květnu 2006 byla přijata Strategie regionálního rozvoje České republiky na roky 2007–2013, která na Strategii udržitelného rozvoje České republiky navázala. V souvislosti se svým členstvím v Evropské unii vycházela především i z cílů regionální politiky Evropské unie, neboť předpokládala využití možností vyplývajících z tohoto členství. Zejména realizovat jednotlivé projekty regionálního rozvoje prostřednictvím operačních programů. Avšak aby regiony měly stejné šance a možnosti a aby jejich demografický, hospodářský a přírodní potenciál byl plnohodnotně využit, je nutné přijmout i opatření na státní, regionální a nadnárodní úrovni, která povedou nejen ke zmírnění regionálních rozdílů, ale pomohou i

zabezpečit vyvážený rozvoj na celém území státu. Uvedená tvrzení vyvolávají několik zásadních otázek, kdy především musí být vyjasněno v jakých oblastech má být dosaženo snížení rozdílů mezi regiony. Jak již totiž bylo uvedeno, je zřejmé, že určitá úroveň rozdílů je přirozená a nelze ji již více snížit (Wokoun, Mates, Kadeřábková, 2011). Důkazem tvrzení může být existence tzv. přirozené míry nezaměstnanosti, která je dána frikčními a částečně i strukturálními faktory a jejíž snížení, pokud je vůbec možné, bývá spojeno s vysokými náklady (Eisenhut, 2016). Proto snaha o snižování rozdílů v některých případech, zejména když se daná situace zakládá na objektivních podmínkách území, může být kontraproduktivní a neefektivní. Regionální politika tak musí být schopna disparity diverzifikovat a zformulovat reálné přístupy (Toušek, Kunc, Vystoupil, 2008).

Z výše uvedených důvodů byla další Strategie regionálního rozvoje České republiky na období 2014–2020 postavena na nové typologii území, která Českou republiku členila podle socioekonomických ukazatelů a polohového potenciálu do třech typů. Byly jimi rozvojová, která byla dále členěna do třech podtypů), stabilizovaná a periferní území. Na základě typologie území byla do nich směřována podpora, která měla specifické či tematické zaměření zohledňující jednak územní potřeby, ale také hlavní cíle regionální politiky v České republice. Kromě typologie území ČR byly vymezeny podle Zákona č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, i státem podporované regiony.

Nově na tento dokument navazuje Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+, jejímž smyslem je identifikovat tematické oblasti, v nichž je potřebný či žádoucí územně specifický přístup, který vyžaduje přijetí řešení prostřednictvím přímo z národní úrovně. Společně potom určuje různé druhy a způsoby intervencí, jež by měly být realizovány v odlišných územích. Tento přístup by měl být efektivnější jak k posílení územní konkurenceschopnosti, ale i ve vztahu ke snižování regionálních disparit.

Na národní strategii navazují strategie jednotlivých krajů, které v nich zakotvují své dlouhodobé priority rozvoje. Tento koncept dosahuje až na lokální úroveň, kdy města, obce či jednotlivé mikroregiony vytváří své rozvojové plány a strategie. Strategie bývá zpracována jako střednědobý strategický dokument, který plní podmínky vyplývající ze zákona č. 248/2000 Sb. o podpoře regionálního rozvoje.

1.1 Regionální disparity

Podle encyklopedického výkladu představuje disparita nerovnost či rozdílnost, která zpravidla vzniká v důsledku tendence vývoje společnosti, kterou má vysoký stupeň její variability za následek nerovnoměrnost vývoje. Dochází k němu zejména u společenských subjektů a jejich částí nebo jevů a procesů, které u nich probíhají. Projevem jsou jejich nerovnosti či rozdílnosti, a tedy, že mezi nimi vznikají disparity (Pavlík, 2016). Regionálními disparitami se rozumí rozdíly v úrovni hospodářského, environmentálního a sociálního rozvoje regionů v míře, která je celospolečensky uznána za nežádoucí. Za regionální disparity ale nelze považovat rozdíly vyplývající z rozmanitosti podmínek jednotlivých regionů a z nich vyplývající rozdíly v kvalitě života jakými jsou například městské nebo venkovské oblasti, kde se výhody a nevýhody mohou navzájem vyvažovat. Regionální disparity jsou v rámci tradičního přístupu regionální politiky převážně považovány a také tak vnímány jako negativní jev, který vychází právě z předpokladu, že nástroje regionální politiky cílí na snižování regionálních disparit. Řešením regionálních disparit jako hlavního nástroje pro zmírňování regionálních disparit je využití přístupu založeném na zvyšování tzv. regionální konkurenceschopnosti, která stimuluje difuzi pozitivních efektů (Malý, Cibáková, 2012).

Problematika regionálních disparit a jejich řešení se řadí dlouhodobě mezi vrcholná a stále aktuální politická témata. Vzhledem k růstu disparit totiž i význam této problematiky stále roste a zvětšuje se naléhavost jejich řešení. Důsledkem růstu disparit je prohlubování problémů zejména na periferních, marginálních územích či zaostávajících regionech (Majerová, Kostecký, Sýkora, 2011). Mezi regiony je nutné hodnotit území jednotlivých regionů a posuzovat jejich disparity z hlediska diferencí v celém komplexu kritérií. Nejde jen o přírodní či demografická kritéria, ale jde zejména o kritéria ekonomická a sociální, pomocí nichž lze určit nejen problémové regiony, ale i možné příčiny způsobující tyto rozdíly (Heřmanová, Chromý, 2008). Je zřejmé, že kvalitativní rozvoj regionů a životní úroveň jejich obyvatel, kultura, příroda, rozvoj turistického ruchu podstatně napomáhají zvyšovat sociálně-ekonomickou přitažlivost regionů, neboť vzájemně souvisejí i se zaměstnaností obyvatelstva v území regionu (Civín, 2018). I z tohoto důvodu v rámci hodnocení regionů hraje důležitou roli trvale udržitelná zaměstnanost, jenž předurčuje určité stabilní zázemí obyvatelstva v regionu. V počátečním transformačním vývoji po roce 1990 se v některých aspektech projevoval nárůst regionálních rozdílů související s transformačním procesem a přechodem na tržní hospodářství. Rozdíly však byly do určité míry vyrovnávány regionální politikou státní

podpory směřovanou do strukturálně postižených a hospodářsky slabých regionů, které byly vymezeny na úrovni okresů (Brožová, 2018). Nezaměstnanost, která představovala velký a regionálně diferencovaný, socioekonomický problém, patřila mezi zásadní negativní disparity v České republice. V ekonomické výkonnosti lze regionální disparity hodnotit rovněž i podle vývoje regionálního ukazatele hrubý domácí produkt (Jurečka, 2017).

Z hlediska hospodářské výkonnosti regionů, dlouhodobého socioekonomického vývoje a úrovně míry koncentrace aktivit plynoucí z geografické polohy, lze rozdělit území České republiky na tři základní typy (Minařík, Borůvková, Vystrčil, 2013). Z hlediska rozvojových znaků a sestavení určité škály stupnice hodnot indikátorů lze určit mezi regiony rozvojová, stabilizovaná a periferní území. Dále lze tato území v kombinaci s ukazateli zalidnění a dle stupně urbanizace členit na urbanizované oblasti a venkov (Fňukal, 2013). Na zaostalost či vyspělost regionu neboli míru regionálních disparit má významný vliv i podpora podnikání, jež výrazně a přímo ovlivňuje rozvoj regionální konkurenceschopnosti a úroveň podnikatelského prostředí (Viturka, 2010).

Jak bylo uvedeno, vývoj v jednotlivých regionech České republiky se dlouhodobě projevoval jak diferencovanou územní hospodářskou dynamikou, tak různou úrovní intenzity a měnícím se rozsahem ekonomických struktur. Výrazně vliv na tento vývoj měla zejména prostorová diferenciaci regionálního rozvoje ovlivňujících faktorů. Vyplývá z toho, že zmíněné faktory byly závislé především na rozdílných výchozích sociálně-ekonomických podmínkách, poloze a stupni urbanizace daného území. Hlavní příčiny nerovnovážného rozvoje regionů a vzniku regionálních disparit spočívaly podle autorů (Semotanová, Chromý, Kučera, 2018) v těchto faktorech:

- v Moravskoslezském, Ústeckém a Karlovarském kraji došlo k výraznému poklesu výroby v těžkém průmyslu a s tím spojené zvýšené nezaměstnanosti, přičemž i nadále těžba uhlí, hutnictví, těžké strojírenství, chemie, je hlavní oblastí v ekonomické struktuře těchto regionů;
- v Libereckém a Královéhradeckém kraji došlo k prudkému poklesu výroby v textilním a elektrotechnickém průmyslu, částečně také v krajích Pardubickém, Zlínském a Vysočina, kde došlo k poklesu či úplnému zastavení výroby v oděvním či obuvnickém průmyslu;

- v regionech Jihovýchod a Střední Morava (Olomoucký kraj) došlo k útlumu produkce a snížení zaměstnanců v zemědělství, zejména v horských a podhorských oblastech;
- rozvoj terciárního sektoru, kam přešla většina pracovníků z utlumené výroby a jeho koncentrace do velkých měst a aglomerací;
- slabý a nestejný rozvoj malých a středních podniků zaměřených na průmysl a služby;
- nižší vzdělanost, malá podnikatelská tradice, ztuhlost a zastaralé postupy místních samospráv;
- nerovnoměrná vybavenost území technickou infrastrukturou;
- nerovnoměrná kvalita a dostupnost zdravotnických a sociálních služeb;
- nízká mobilita pracovních sil související s omezenou možností bydlení, špatnou dopravní obsluhou zejména v oblastech s nízkou hustotou zalidnění a většími vzdálenostmi mezi sídly;
- neuspokojivý stav životního prostředí, nepříznivá struktura průmyslové výroby – uhelné oblasti, ekologické zátěže, brownfield, kumulace různorodých škodlivých vlivů ve velkých městech – Praha, Brno, Plzeň, Ústí nad Labem, Pardubice, Hradec Králové a jejich okolí;
- rozdílnost geografické polohy regionů v rámci ČR a ve vztahu k EU a hlavním evropským dopravním koridorům, periferní postavení většiny příhraničních regionů.

Disparita je nejčastěji způsobena využíváním určitého zdroje v území na úkor jiného zdroje a či hodnot v území. Takové nevyvážené a nadměrné využívání bývá často doprovázeno vývozem užitku z územního kapitálu mimo vlastní území regionu, což se projevuje jako prostorový aspekt udržitelného rozvoje a v konečném důsledku nevyvážený disparitní rozvoj území vytváří nárůst rozdílů mezi kvalitou života v jednotlivých územích (Maier, 2012, s. 17).

1.2 Diferenciace regionů

Jak již bylo uvedeno, po celém světě existují regiony, které se liší svou mírou vyspělosti. Tato skutečnost je ovlivněna mnoha faktory, ať jsou to přírodní podmínky regionů, přírodním bohatstvím a schopností z něj těžit a efektivně jej využívat, jejich historickým vývojem, politickou situací, ale i mnoha dalšími faktory. Stejně tak i v České republice lze pozorovat sociální, ekonomické a územní regionální nerovnosti, které se nejčastěji projevují vznikem vnitřních a vnějších periferií. Tato území se mohou vyznačovat například nejen nižší životní úrovní a vyšší ekonomickou nestabilitou, ale častěji horší dostupností služeb a špatnou dopravní infrastrukturou. Kromě těchto faktorů tento neblahý vývoj souvisí s negativním suburbanizačním procesem, v jehož důsledku dochází ke stále zvyšující se vynucené mobilitě, počtu dopravních nehod či nárůstu emisí způsobených dopravou. Postupně se daří některé dílčí problémy jako například rozsah sociálního vyloučení postupně zmírňovat, stále však přetrvávají negativa, jako například postupující zábor zemědělského půdního fondu (Kadeřábková, Peková, 2012). Diferenciace regionů a jeho zařazení podle úrovně, typu nebo kategorie významně napomáhá určit jaké dopady může intervence mít, resp. jaké procesy a aktéry může ovlivnit. Podle Břicháčka (2014) lze území vymezené na základě územně správního rozdělení České republiky takto:

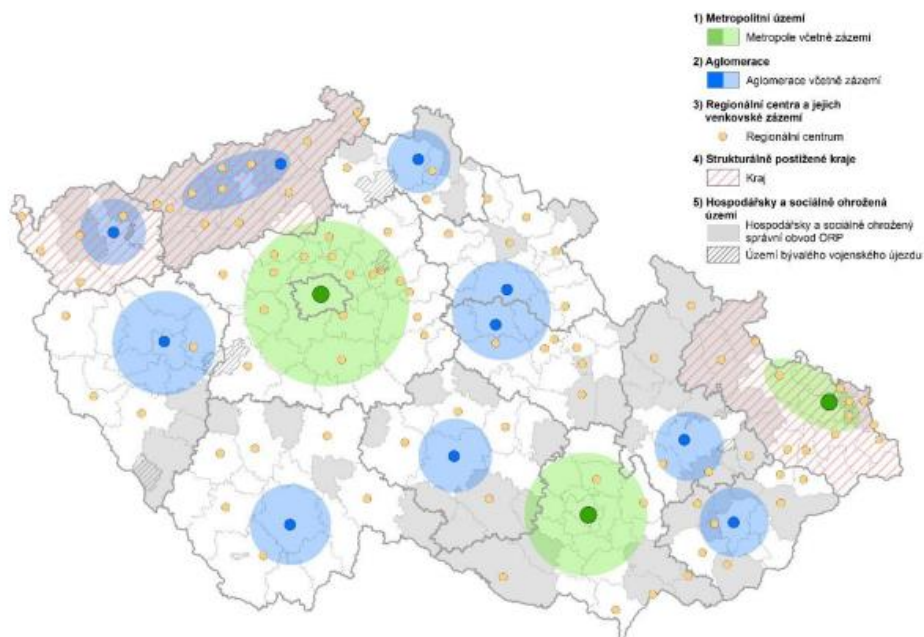
- lokální úroveň představují jednotlivé obce a města (vyjma krajských měst);
- mikroregionální úroveň reprezentují obce s rozšířenou působností a krajská města s jejich nejbližším zázemím;
- regionální úroveň odpovídá kraji či jeho větší části;
- nadregionální úroveň zahrnuje dva a více krajů, nikoliv však celou Českou republiku;
- národní a nadnárodní úroveň představuje celá Česká republika a případně další státy.

Dále autoři (Kraftová, Maštálka, Matěja, Svoboda, Zdražil, 2016) uvádí rozdělení území na základě místa, kde se nachází:

- **napříč regionem** představuje heterogenní území, jehož společným znakem je spolupůsobení intervence a jejích dopadů na typově různé území (venkovská/periferní území, ale i na jádrové oblasti v regionu);

- **periferie** se vyznačuje především vyšším podílem zaměstnaných v primárním sektoru, nižší hustotou zalidnění, vyšším přirozeným úbytkem obyvatel, vyšší mírou nezaměstnanosti, horší vzdělanostní strukturou, menším podílem zaměstnaných v terciéru a špatnou dopravní dostupností center osídlení a jádrových oblastí;
- **venkov** reprezentuje území mimo jádrové oblasti a zároveň se tento typ území vyznačuje tím, že nesplňuje jednu nebo více charakteristik periferie;
- **mikroregionální centrum a jeho zázemí** je nejmenší přirozenou jádrovou jednotku, která koncentruje služby denní potřeby (ZŠ/SŠ, běžné nákupy) a se svým zázemím vytváří přirozené územní jednotky uzavřené denními pohyby za zaměstnáním. V těchto centrech již řada ekonomických subjektů, ale jejich hustota dosahuje nízké úrovně. Intervence v těchto oblastech tak mohou mít relativně významné dopady do území. Mezi tato území patří města s funkcí ORP;
- **regionální centrum a jeho zázemí** odpovídají krajským městům a jejich blízkému okolí, která již kromě služeb denní potřeby nabízejí také služby vyššího řádu, často spojené s výkonem státní správy, nabídky vyššího vzdělávání či kulturních akcí regionální úrovně. Hustota ekonomických subjektů dosahuje v těchto centrech vysoké úrovně a dopady projektů do území tak musí mít komplexnější charakter, aby mohly vztahy mezi ekonomickými subjekty ovlivnit;
- **nadregionální centrum a jeho zázemí** v kontextu Česka představuje pouze Hlavní město Praha. V něm se nachází zdaleka nejvyšší hustota ekonomických subjektů. Dopady projektů do území tak musí představovat zásadní intervence, které změní vztahy v území a ovlivní jejich fungování výraznějším způsobem.

Podle Strategie regionálního rozvoje České republiky 2021+ lze geograficky vymezit území České republiky z hlediska koncentrace obyvatel na metropolitní oblasti, sídelní aglomerace a regionální centra. Vymezení metropolí, aglomerací, regionálních center vyššího řádu a hospodářsky a sociálně ohrožených území pro účely strategie zobrazuje obrázek 1.

Obrázek 1 – Vymezení území pro účely Strategie regionálního rozvoje 2021+

Zdroj: Strategie regionálního rozvoje 2021+

- **metropolitní území** představují Praha, Brno, Ostrava a jejich zázemí včetně venkovského.
- **sídelní aglomerace** představují území ostatních krajských měst včetně venkovského;
- **regionální centra a jejich venkovské zázemí** lze rozdělit na dvě kategorie:
 - regionální centra vyššího řádu identifikovaná z národní úrovně (zpravidla obce s více než 15 tisíci obyvateli a spádovým územím s nejméně 30 tisíci obyvateli);
 - regionální centra nižšího řádu identifikovaná z krajské úrovně (zpravidla obce s nejméně 5 tisíci obyvateli a spádovým územím se zhruba 10 tisíci obyvateli).

Tyto tři typy území pokrývají celé území České republiky. Současně se tato území mohou částečně prolínat i s dalšími územími, resp. některé cíle se mohou vzájemně překrývat. Znamená to tedy, že některá území jsou součástí více území, přičemž každá obec je součástí alespoň jednoho území (SRR ČR, 2021).

Metropolitní území v České republice se potýkají s výzvami spojenými s jejich rychlým rozvojem a růstem, na který se budou muset adaptovat. Vzrůstající počet obyvatel vede k

tlaku na dostupnost bydlení a kapacitu veřejných služeb, města rostou na úkor zeleně a půdního fondu (Ferko, Kuda, 2011). Metropolitní území doposud v porovnání se srovnatelnými metropolitními oblastmi Evropy dostatečně nevyužívají potenciál pro ekonomický a sociální rozvoj a spolupráci výzkumných organizací a firem. Potenciál metropolí lze spatřovat v jejich ekonomické síle a růstu, významném postavení a dominantní pozici v oblasti výzkumu a vývoje a zejména ve vysoké produktivitě práce (MMR, 2023).

Na regionální úrovni v prostoru městských aglomerací, zahrnujících jádrové území města a jeho zázemí se odehrává značná část intenzivních ekonomických a společenských vazeb. Většina aglomerací vykazuje v porovnání s evropským průměrem pomalejší růst. Řada měst se potýká s nevhodnou strukturou ekonomiky, se zhoršující se demografickou a sociální situací a s kapacitně nebo technicky nevyhovující technickou, dopravní a environmentální infrastrukturou a občanskou vybaveností (Blažek, Uhlíř, 2020). Tato území mají slabší vazby na silné a rychle rostoucí metropolitní území nejen ve smyslu dopravního napojení, ale i ve smyslu spolupráce v oblasti vědy a výzkumu. Ve městech jsou složité problémy s ochranou životního prostředí. Komplexním problémem je například nepříznivý trend narůstání automobilové dopravy a s tím související poškozování životního prostředí. Aglomerace musí řešit problémy spojené s populačním růstem v jejich zázemí. Dalšími problémy mohou být nevhodné funkční využití a uspořádání území, nekvalitní stav městské zástavby včetně brownfields, devastace krajiny, nedostatek zelených ploch a jejich zastavování apod., které ovlivňují kvalitu života ve městě a snižují jeho atraktivitu. V některých aglomeracích narůstá sociální segregace (Toušek, Kunc, Vystoupil, 2008).

Regionální centra plní v území stabilizační roli a měla by plnit roli center daného mikroregionu. Často však mají menší potenciál rozvoje vzhledem ke své poloze (mimo hlavní rozvojové osy), nedostatku pracovních sil, nevhodné kvalifikaci zaměstnanců, nevyhovující infrastruktury a nedostatku služeb (Pavlík, 2020). V malých obcích v zázemí regionálních center je problematicky vnímána především dostupnost a kvalita veřejných i komerčních služeb a dopravní infrastruktury. Některá regionální centra mají často značný potenciál cestovního ruchu, a vzhledem k vysokému podílu zeleně na rozloze města mají regionální centra potenciál poskytovat vysokou kvalitu života (Fňukal, 2013).

1.3 Rozvoj regionů

Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky z ledna 2010 aktualizoval předchozí strategii z roku 2004. Tento dokument již obsahoval samostatnou prioritní osu s názvem Rozvoj území. Určil, že rozvoje území jako nejvyšší priority je nutné dosahovat zlepšením stavu, ale také zlepšením procesů spočívající mimo jiné účinným a vzájemně koordinovaným strategickým a územním plánováním (Maier, 2012, s. 37).

Problematikou, kterou se v současnosti regionální politika zabývá, patří vedle hodnocení stavu a vývoje regionů, zejména jejich rozvoj (Maier, 2012). Pro uchopení regionální politiky je proto klíčové chápání významu rozvoje. A to jak v souvislostech vlastního územního regionálního rozvoje regionu, který zahrnuje plánování, přípravu a realizaci rozvojových projektů, identifikaci a využití potenciálu přírody, mobilizaci lidských zdrojů, místní ekonomiky až po hodnocení možností využití infrastruktury, ale také v kontextu měnících se regionálních vztahů jak uvnitř regionů, tak i mezi regiony navzájem. Ale i ve vztahu k měnícím se prioritám regionální politiky, které představují institucionalizované řešení rozvojových předností nebo nedostatků řešených regionů, formulování priorit a strategií jejich naplňování (Minařík, Borůvková, Vystrčil, 2013). Dále je nutné odlišovat rozvoj a růst, kdy rozvoj bývá často zjednodušován a zaměňován za růst. Zatímco regionální růst je chápán jako zvyšování celkového produktu regionu v daném časovém období, regionální rozvoj oproti tomu představuje celý komplex procesů probíhajících uvnitř regionu. Růst vede k polarizovanému rozvoji a regionální rozdíly spíše zvětšuje (Viturka, 2010). Podle Wokouna (2008) se rozvoj stává ryze subjektivní veličinou, která se odvíjí od hodnotové orientace občanů, lokálních autorit apod. Směřování rozvoje je závislé na místních zdrojích a rozvoj získává obrysy přeměnou zdrojů na rozvojové potenciály. Regionální rozvoj se komplexně týká pozitivních ekonomických, sociálních, environmentálních a jiných proměn regionu (Toušek, Kunc, Vystoupil, 2008).

V obecné rovině je možné rozvoj označit jako proces pozitivních změn představující podstatné zlepšení kvantitativních (extenzivní rozvoj), ale zejména kvalitativních (intenzivní rozvoj) charakteristik dané oblasti, které tvoří nejčastěji přírodní a sociálně-ekonomické oblasti (Blažek, Uhlíř, 2020). Nejedná se však o pouhé posouzení zlepšení naplnění kvantitativních charakteristik, které lze hodnotit určitými indikátory, ale zejména o posouzení dosažených realizací jednotlivých aktivit (Pavlík, 2020).

Při vnímání rozvoje je nutné mít na paměti nejen výstupy rozvojových aktivit například novou infrastrukturu, ale zejména efekty a změny, které by výstupy měly způsobit. Pro vyvážený rozvoj regionů je tak velmi důležité, aby byla zachována rovnováha mezi sociálním, ekonomickým a environmentálním pilířem. Koncept, který se zabývá sladěním těchto tří pilířů, je označován jako udržitelný rozvoj (Minařík, Borůvková, Vystrčil, 2013). V praxi jej můžeme chápat jako „komplexní soubor strategií, které umožňují pomocí ekonomických nástrojů a technologií uspokojovat sociální potřeby lidí, materiální i duchovní, při respektování environmentálních limitů.“ (Maier, 2012). Konkrétní představa o žádoucím rozvoji je spojena s vnímáním jednotlivých proměn ze strany příslušných aktérů, kteří jsou obyvateli, podnikateli, politickými představiteli nebo úředníky veřejné správy určitého regionu. Z regionálního pohledu má na dlouhodobý ekonomický rozvoj jednotlivých regionů významný vliv kvalita podnikatelského prostředí, která vytváří i základní rámec pro jejich konkurenceschopnost. Vysokou úroveň podnikatelského prostředí lze proto považovat za významný indikátor dlouhodobě úspěšného ekonomického rozvoje regionu (Viturka, 2010).

Pojem regionální rozvoj lze vnímat jako růst socioekonomického a environmentálního potenciálu a konkurenceschopnosti regionů, který vede ke zvyšování životní úrovně a kvality života jejich obyvatel. V tomto ohledu se jedná o dynamický a vyvážený rozvoj regionální struktury příslušného územního celku a jeho částí, jak regionů, tak mikroregionů, a odstraňování, popřípadě zmírňování regionálních disparit.

Nejnověji se tématy, která mají určitá územní specifika nebo územní důsledky a lze u nich nalézt řešení, zabývá Strategie regionálního rozvoje 21+. Jejím hlavním smyslem je identifikovat tematické oblasti, ve kterých je potřebný či žádoucí územně specifický přístup, a zároveň určit, jaké různé intervence by měly být realizovány v odlišných územích, což povede k posílení územní konkurenceschopnosti, ke snižování regionálních odlišností a nalézání řešení podporujících udržitelný rozvoj území. Dokument svým zaměřením vychází ze zastřešujícího národního rozvojového dokumentu Strategický rámec ČR 2030.

Na základě přijatých opatření by metropolitní území měla být globálně konkurenceschopná a atraktivní, dále by měla disponovat kvalitním dopravním spojením s evropskými metropolemi i českými regiony a zároveň efektivně využívat prostor ke svému rozvoji. Konkrétně to znamená, že by měla podporovat rozvoj v oblasti vědy a výzkumu, městské mobility, zlepšovat dostupnost sociálních a zdravotních služeb, vzdělávání a služeb péče o děti,

vytvářet podmínky pro dostupné a kvalitní bydlení, napomáhat rozvoji a využití kulturního a kreativního potenciálu, nebo přijímat opatření na zlepšení mikroklimatických podmínek.

Rozvoj aglomerací by měl vést k tomu, aby byla prosperujícími krajskými centry, dále byla dobře dopravně napojená na blízká i vzdálená sídla a rovněž aby byla adaptovaná na změnu klimatu. Rozvoj regionálních center by měl směřovat k tomu, aby mohla vytvářet podmínky pro rozvoj ekonomiky, dále aby byla dopravně dostupná a kvalitně vybavená a rovněž pečující o prostředí a udržitelný rozvoj krajiny.

Rozvoj metropolitních center, městských aglomerací i regionálních center by měl vést k odstraňování problémů, které sebou tato území přinášejí. Hodnocení regionálního rozvoje aktuálně probíhá na mnoha úrovních a s využitím různých přístupů. Jak uvádí Wokoun (2008), je nutné regionální rozvoj vnímat jako komplex procesů probíhajících uvnitř regionů a které se týkají (pozitivních) ekonomických, sociálních, environmentálních a jiných proměn regionu. Rozvoj představuje zlepšení charakteristik dané oblasti, a to jak kvantitativních, tak zejména kvalitativních. V podmínkách demokratického státu k rozvoji dochází prostřednictvím politiky, kdy občané mají možnost rozhodovat mezi jednotlivými vizemi a směry rozvoje. Její realizací pod garancí veřejné správy v kontextu regionální politiky dochází k cílenému usměrňování, a to buď zpomalení nebo urychlení rozpoznávaných rozvojových tendencí v regionu (Pavlík, 2020, s. 29).

1.4 Podpora regionů

Problémy hospodářského, ekologického, ale především sociálního charakteru, se kterými se potýkají regiony, je nutné řešit účinnými nástroji, jejichž prostřednictvím lze pozitivně ovlivňovat území regionů, a to zejména těch znevýhodněných nebo strukturálně či jinak postižených. K zabezpečení cílů Strategie regionálního rozvoje České republiky slouží kromě programů spolufinancovaných ze zdrojů Evropské unie také programová podpora financovaná z národních zdrojů. Mezi tyto nástroje na podporu rozvoje regionů patří regionální programy, jejichž prostřednictvím lze pozitivně ovlivňovat území regionů, především těch znevýhodněných nebo strukturálně či jinak postižených. Prostřednictvím těchto titulů je možné podpořit aktivity, které není možné financovat ze strukturálních fondů EU. Každé ministerstvo vyhláší v průběhu roku několik speciálně zaměřených dotačních titulů. Nejvíce dotačních titulů určených pro obce vyhláší Ministerstvo pro místní rozvoj a Ministerstvo životního prostředí. Dále jsou to Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo kultury

a Ministerstvo vnitra, Úřad vlády a další. U národních zdrojů je podpora regionům nastavena prostřednictvím individuálních parametrů, kterými jsou například zohlednění typu území při bonifikaci projektů, dále vyhlášení výzvy pro určitý typ území nebo nastavení vyšší míry spolufinancování pro určitý typ území.

Od roku 1999 byly pro nejvíce problémové regiony v České republice realizovány státní programy podpory regionálního rozvoje, na které byly každoročně vyčleňovány finanční prostředky ve výši 1 mld. Kč. Po vstupu do Evropské unie objem finančních prostředků z národních zdrojů postupně klesal ve prospěch realizace operačních programů financovaných ze strukturálních fondů EU (Malý, Cibáková, 2012). Regionální rozvoj České republiky je i nadále podporován z národních zdrojů zejména prostřednictvím Programu Podpory rozvoje regionů zahrnující podporu obnovy a rozvoje venkova. Přestože jsou finanční objemy realizovaných akcí z hlediska celkových finančních prostředků státního rozpočtu relativně velmi malé, svou cíleností a územní koncentrací pomáhají zmírňovat regionální disparity a účinně přispívají k vyváženému rozvoji území (Minařík, Borůvková, Vystrčil, 2013). Cílem státních programů regionálního rozvoje je podpora diversifikace výrobní základny vedoucí ke vzniku nových pracovních příležitostí, stejně jako pomoc při zajištění základních funkcí veřejné správy, posílení kvality života, podpora spolkové činnosti s důrazem na zachování tradic v malých obcích (Dušek, 2021). Tato podpora má vést k diversifikaci výrobní základny a k následnému vzniku nových pracovních příležitostí a tím ke snížení vysoké míry nezaměstnanosti, stejně jako pomoci při zajištění základních funkcí veřejné správy, posílení kvality života a aktivizaci spolkové činnosti a zachování tradic v malých obcích. Žadatel o podporu musí mít zpracovaný a schválený strategický dokument. Nastavení podpory předpokládá zapojení místních obyvatel, sdružení a občanských spolků při obnově a rozvoji obcí. Podpora je konkrétně směřována na podporu dostupnosti služeb, opravu komunikací, dostupnost bydlení, výstavbu technické infrastruktury nebo odstraňování bariér.

Významným nástrojem vládní politiky je tzv. Koordinovaný přístup k sociálnímu vyloučení 2021+ (KPSV 2021+), který je určený k podpoře vyšších a základních územně samosprávných celků včetně jejich sdružení a jejich klíčových partnerů. Nástroj má oporu zejména v meziresortní spolupráci a strategii zaměřené na sociální začleňování s využitím prostředků národních či fondů EU na podporu začleňování sociálně vyloučených obyvatel a prevenci vzniku sociálního vyloučení. Výběr územních celků určených pro podporu v rámci KPSV je na základě kritérií, konkrétně se jedná o míru indexu sociálního vyloučení (50 %),

popis sociálně vyloučených lokalit a rozsahu vyloučení (váha 20 %), popis dosavadních integračních/inkluzivních aktivit (váha 15 %) a popis dosavadních participačních aktivit a spolupráce v území (váha 15 %).

Dalším nástrojem na národní úrovni jsou Regionální akční plány (RAP), které slouží k intervenci pro využití fondů EU. Slouží k územnímu zacílení alokace na vybraná témata (střední školství, silnice II. třídy, deinstitucionalizace sociálních služeb, zdravotnická záchranná služba). Jedná se o rozvojová témata, pro jejichž řešení je kraj nejhodnější územní jednotkou. Oproti tomu Místní akční plány (MAP) jsou specifickými nástroji pro výběr klíčových intervencí v území v oblasti školství.

Jak již bylo uvedeno, po vstupu České republiky do Evropské unie se velmi důležitým zdrojem financování priorit hospodářské politiky České republiky, staly fondy Evropské unie. Podporou a rozvojem regionů je totiž jednou z oblastí, kterou se zabývá Evropská unie. A jedním z cílů evropských fondů je právě snižování rozdílů mezi regiony EU. Politika soudržnosti tvoří jeden ze základních pilířů fungování Evropské unie. Jejím smyslem je podpora projektů pomáhajících vyrovnávat rozdíly ve vyspělosti regionů, zvyšovat jejich konkurenceschopnost a zlepšovat kvalitu života všech občanů. Z nejvíce viditelných nástrojů politiky soudržnosti pomáhají právě Evropské fondy, z nichž nejvíce prostředků je vyčleněno z Evropského fondu pro regionální rozvoj (EFRR), z Fondu soudržnosti (FS) a z Evropského sociálního fondu (ESF+). Kromě fondů je možné získat podporu i prostřednictvím dalších finančních nástrojů, jako je zvýhodněný úvěr, bankovní záruka nebo kapitálové vstupy. Tyto finanční nástroje lze také kombinovat s dotacemi.

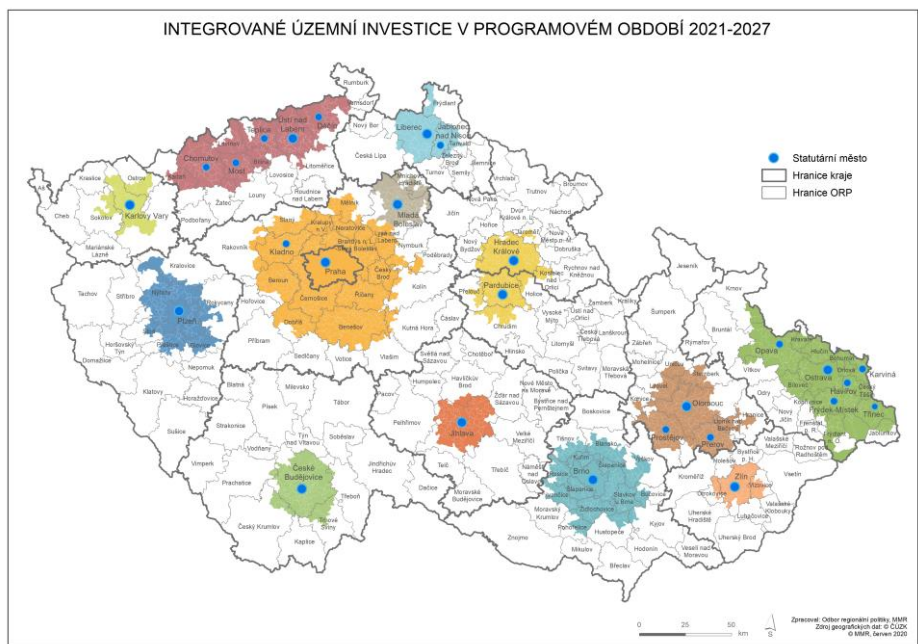
Česká republika svým vstupem do Evropské unie v květnu 2004 získala právo čerpat ze strukturálních fondů a Fondu soudržnosti. Vstoupila tak do již probíhajícího sedmiletého programového období 2000-2006 (Malý, Cibáková, 2012). Čerpání navázalo na podporu z předvstupních nástrojů. Celkově ČR v období 2004-2006 vyčerpala přes 1,69 miliard EUR. Podpora byla v tomto období směřována kromě zvýšení zaměstnanosti a vzdělání, zejména do rozvoje zaostávajících regionů a oblastí potýkajících se s restrukturalizací.

Na další programové období 2007–2013 byla pro Českou republiku stanovena celková finanční alokace podpory ve výši 26,7 mld. EUR. Podpora byla určena na splnění čtyř cílů, které si Česká republika stanovila v Národním strategickém referenčním rámci. Patřil mezi ně i cíl zaměřený na vyvážený rozvoj území, který byl v souladu se všemi třemi cíli regionální

politiky EU (Dušek, 2021). Podpora byla rozdělena na podporu hospodářského a sociálního rozvoje regionů soudržnosti s hrubým domácím produktem (HDP) na obyvatele nižším než 75 % průměru HDP EU, což byly všechny regiony s výjimkou hlavního města Prahy, pro kterou byla určena samostatná podpora. Další podpora byla pro regiony nacházející se podél vnitřních a některých vnějších hranic členských států, kam spadaly všechny české regiony.

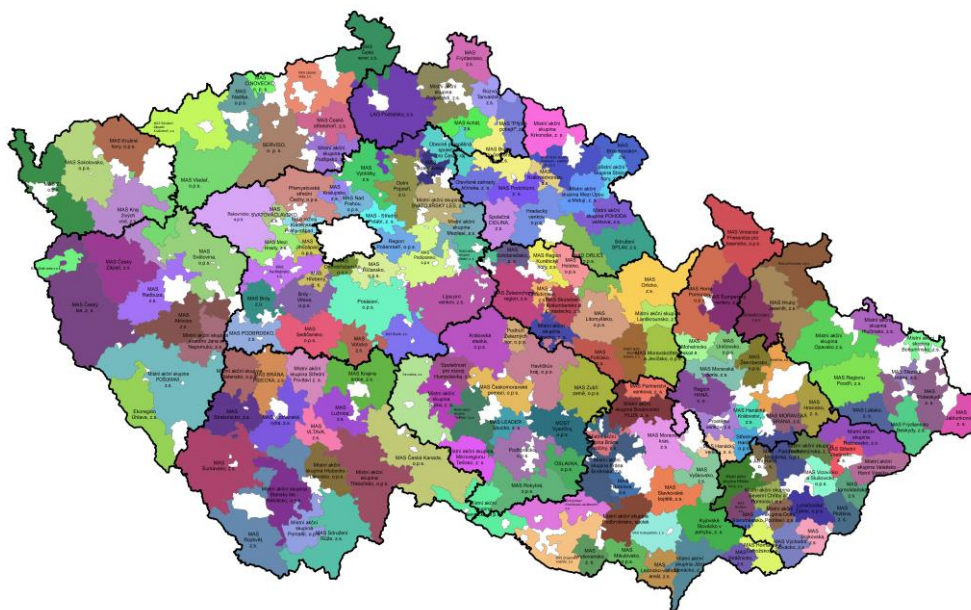
Další programové období 2014–2020 ze značné části navazovalo na již zavedený systém využívání evropských fondů. Pro Českou republiku byla alokována přibližně stejná výše prostředků z Evropských strukturálních a investičních fondů (25,8 mld. EUR), nově byla stanovena povinnost zpracování dokumentu Dohody o partnerství, pro každý členský stát. Tento dokument představuje analýzu současné socioekonomické situace, zdejší disparity, rozvojové potřeby a potenciál jednotlivé členské země (Dušek, 2021).

V případě v jednotlivých metropolitních oblastech a aglomeracích, či ve venkovských regionech je podpora poskytována také v rámci integrovaných nástrojů. Konkrétně se jedná o Integrované územní investice (ITI) a Komunitně vedený místní rozvoj (CLLD). Nositelé integrovaných nástrojů musí nejprve pro své území zpracovat integrovanou strategii, jejíž součástí je vymezení cílů, které mají být jejím prostřednictvím v daném území dosaženy. Integrované strategie přitom soustřeďují prostředky z více programů. V České republice je vytvořeno 13 metropolitních oblastí a aglomerací. Jsou jimi aglomerace Ústecko-chomutovská, Liberecko-jablonecká, Karlovarská, Mladoboleslavská, Plzeňská, Českobudějovická, Jihlavská, Zlínská, Olomoucká a Hradecko-pardubická aglomerace a Pražská, Brněnská a Ostravská metropolitní oblast (obrázek 2).

Obrázek 2 – Integrované územní investice v programovém období 2021-2027

Dále na území působí 180 místních akčních skupin (MAS). MAS představují partnerství občanů, neziskových organizací, subjektů ze soukromé podnikatelské sféry a veřejné správy (obcí, svazků obcí, subjektů) a usilují o zlepšování kvality života ve venkovských oblastech a rozvoj obcí zapojených do jejího území. MAS působí v převážně venkovských oblastech, konkrétně na území obcí do 25 tis. obyvatel (obrázek 3).

Obrázek 3 – Vymezení území MAS v České republice

V rámci CLLD se jedná o integrovaná opatření na podporu a tvorbu podmínek pro udržitelný rozvoj menších měst a obcí (Semotanová, Chromý, Kučera, 2018). Jedná se zejména o problémy spojené se zvyšujícími se požadavky na dopravní obslužnost a infrastrukturu v nových příměstských lokalitách, na obnovu existující zástavby, nebo existující nedostatečně využitá infrastruktury (Ferko, Kuda, 2011). Objektivní zhodnocení plnění cílů regionálního rozvoje je možné pouze s určitým časovým odstupem, kdy se fakticky projeví vliv zrealizovaných projektů na fungování území (Dušek, 2021). Hodnotí se přijatá opatření s cílem zjistit, zda a do jaké míry bylo dosaženo plánovaných cílů, vyhodnocuje se efektivnost činností a nástrojů a navrhuje se změny plánu. Nejvíce jsou sledovány efekty vynaložených finančních prostředků na rozvoj regionů. Smyslem je zjišťovat regionální disparity a jejich příčiny (Pavlík, 2020, s.30).

V současném programovém období 2021–2027 má Česká republika k dispozici 21,1 mld. EUR. Nově vznikl Fond spravedlivé transformace, který cílí na zmírnění dopadů odklonu od uhlí v uhelných regionech. Jedná se o území Ústeckého, Karlovarského a Moravskoslezského kraje, které se z důvodu procesu transformace na klimaticky neutrální ekonomiku potýkají se závažnými socioekonomickými problémy. Podpora uhelných regionů je zaměřena zejména na vytváření nových pracovních míst, pomoc pracovníkům při přechodu do jiných odvětví a obnovu území po těžbě či v návazném průmyslu (MMR, 2023). V období 2021–2027 jsou v České republice podporovány tři typy regionů NUTS II. Jedná se o kategorii více rozvinuté

regiony (Praha), dále přechodové regiony (Jihozápad, Střední Čechy a Jihovýchod) a méně rozvinuté regiony (Severovýchod, Moravskoslezsko, Střední Morava, Severozápad). Zavedení tří kategorií regionů NUTS II se odráží v odlišné míře spolufinancování projektů z fondů EU (tabulka 1).

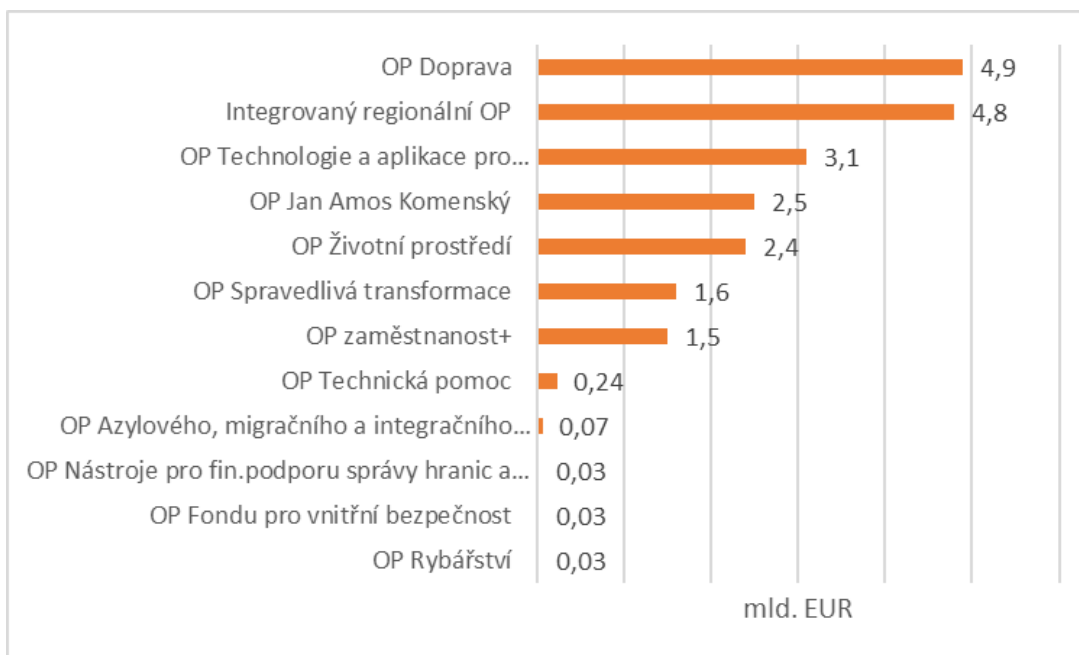
Tabulka 1 – Míra spolufinancování z fondů EU v typech regionů

Typ regionu NUTS II	Míra spolufinancování z fondů EU
Více rozvinuté regiony	40 %
Přechodové regiony	70 %
Méně rozvinuté regiony	85 %

Zdroj: Ministerstvo Financí, 2021

Na rozdíl od předchozích programových období má v programovém období 2021–2027 Česká republika zařazeny regiony ve třech kategoriích rozlišené podle ekonomické výkonnosti. Přestože to nově znamená aplikaci tří různých měr spolufinancování z evropské úrovně, tak na základě dokumentu Pravidla spolufinancování schváleného vládou dne 12. 4. 2021 bude podíl v přechodových a méně rozvinutých regionech shodný. Rozdíl bude vyrovnán z rozpočtu ČR. V případě nástroje CLLD, pokud je realizován v samostatné prioritní ose, je navíc možné navýšení spolufinancování z fondů EU o dalších 10 %. Financování je tak odlišné pouze pro hlavní město Prahu.

Fondy Evropské unie představují hlavní nástroj realizace evropské politiky soudržnosti. Jejich prostřednictvím se investují finanční prostředky určené ke snižování ekonomických a sociálních rozdílů mezi členskými státy a jejich regiony. Prostředky z těchto fondů mají zájemci možnost čerpat skrze jednotlivé operační programy (OP). Přehled programů v období 2021–2027, které jsou spolufinancovány z fondů Evropské unie, zobrazuje obrázek 4.

Obrázek 4 – Přehled alokace EU fondů mezi programy v období 2021–2021

2 Rozvoj obcí

Základním úkolem obcí v jejich samostatné působnosti, který je legislativně vymezen je péče o všestranný rozvoj území obce v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi. Jde zejména o naplňování potřeb svých občanů, především uspokojováním potřeby bydlení, ochrany a rozvoje zdraví, dopravy a spojů, potřeby informací, výchovy a vzdělávání, celkového kulturního rozvoje a ochrany veřejného pořádku (Provazníková, 2013).

2.1 Členění obcí

V České republice bylo k 1. lednu 2023 celkem 6 258 obcí včetně čtyř vojenských újezdů. Zcela výjimečné postavení má hlavní město Praha, které je současně vyšším územně samosprávným celkem a jehož postavení upravuje zvláštní zákon (č. 131/2000 Sb. o hlavním městě Praze). Dalších 27 obcí je označeno jako statutární město. Z celkového počtu obcí je 604 měst a 223 městysů. Nejvíce obcí 1 144 se nachází na území Středočeského kraje, kde je také nejvíce měst a městysů. Jsou zde i tři statutární města, ale také nejvíce obcí od 200 do 999 obyvatel (CSÚ, 2023).

Obce se výrazně odlišují svojí velikostí, polohou, počtem obyvatelstva, svojí typologií, infrastrukturou apod. Jak uvádí Kopecký (2017) lze obce dělit na tyto základní kategorie:

- obec – základní jednotka nebo jako obec, která není ani městem ani městysem;
- městys – obec, kterým rozhodnutím předsedy Poslanecké sněmovny byl titul navrácen;
- město – obec, která má nad 3 000 obyvatel;
- statutární město;
- hlavní město Praha.

Další možné členění obcí se odvíjí od vnitřního uspořádání. Existují obce s volenou radou obce, ale i obce, ve kterých se rada obce nevolí. Jsou to převážně obce s méně než třemi tisíci obyvatel, a s počtem zastupitelů menším jak 15 členů. Zde pravomoci rady náleží starostovi. Obce lze také členit na obce, které mají stanoveny části obce, a na obce, které nejsou složeny z žádných místních částí (Kopecký, 2017).

V rámci dlouhodobě uplatňované regionální politiky v České republice je podpora uplatňována nejen do posilování přirozených celků, tj. mikroregionů v obvodech obcí s rozšířenou působností, ale i mezoregionů, reprezentovaných vyššími územními

samosprávnými celky. Existence těchto jednotek bývá v regionálních vědách nejčastěji podpořena analýzou vztahu obyvatelstva k určitému prostoru, například z hlediska spádovosti center těchto regionů, dojížděnou za prací, migrací obyvatelstva, ale i jiných fyzickogeografických či dalších ukazatelů. Právě z těchto důvodů regionalistika považuje mikroregiony za tradiční základ struktury administrativního členění státu.

2.2 Území obcí

Právní úprava členění území České republiky na tři základní úrovně, přičemž klíčovými jsou správní obvody krajů a správní obvody obcí s rozšířenou působností. Nejnižší úroveň členění potom reprezentuje samo území obce, a to zejména pokud jde o výkon přenesené působnosti v základním rozsahu. Územní členění státu ale představuje zpravidla vícestupňový systém správních obvodů. Správní obvod představuje potom územně vymezenou působnost pro výkon státní správy.

Každá obec se celým svým územím musí nacházet v jednom správním obvodu obce s rozšířenou působností, přičemž každá část území správního obvodu obce s rozšířenou působností (ORP) musí náležet k území některé obce. Zobrazení správních obvodů obcí s rozšířenou působností zobrazuje obrázek 5.

Obrázek 5 – Správní obvody obcí s rozšířenou působností podle krajského členění

Zdroj: ČSÚ, 2021.

Ústavní zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků stanovuje, že se území České republiky Česká republika se člení na obce, které jsou základními územními samosprávnými celky, a kraje, které jsou vyššími územními samosprávnými celky. Území obce je vymezeno hranicí jednoho nebo více souvislých katastrálních území, což je technická jednotka tvořená místopisně uzavřeným společně evidovaným souborem nemovitostí (Kopecký, 2017). Obce v České republice vykonávají funkci veřejné správy prostřednictvím územní samosprávy (Nečadová, 2009). Každá obec se celým svým územím musí nacházet v jednom správním obvodu obce s rozšířenou působností, přičemž každá část území správního obvodu obce s rozšířenou působností musí náležet k území některé obce. Správní obvod obce s rozšířenou působností je vymezen vyhláškou Ministerstva vnitra.

2.3 Funkce obcí

Každá obec je vymezena na základě zákonné úpravy samosprávy. Samospráva představuje samostatnou a nezávislou správu vlastních záležitostí. V kompetenci občanů obce je umožněno samostatně spravovat určitý územní útvar. Spolu s tímto dále obce vykonávají částečně i státní správu (Svoboda, 2003). Podle dvojího pohledu na právo se zákony o obcích pohybují v oblasti práva veřejného. Zde je jedná o princip oddělení státní moci od ostatních činností občanské společnosti. Stát v této oblasti nezasahuje a podle zákona ani nesmí zasahovat (Zoubek, 2010). Právo veřejné potom upravuje vztah, ve kterém je jedna strana zastoupena daným subjektem veřejného práva a druhá strana představuje fyzickou nebo právnickou osobu, přičemž subjektem veřejného práva může být např. i obec (Kopecký, 2017).

Veškeré činnosti obce se řídí v rámci zákonů. Starosta, jako představitel obce, musí vykonávat veškeré své aktivity v souladu s širokou škálou právních předpisů, norem a nařízení. Základním pramenem komunálního práva jsou právní předpisy, jenž tvoří normy komunálního práva. Jsou jimi Ústava České republiky a další ústavní zákony, zákony, zákonná opatření Senátu, nařízení vlády, právní předpisy ministerstev, jiných správních úřadů a orgánů územní samosprávy a rovněž i obecně závazné vyhlášky vydávané zastupitelstvy územních samosprávných celků. Pramenem komunálního práva mohou být i mezinárodní smlouvy, které jsou pro Českou republiku závazné. Další pramen práva představuje právo Evropské unie, které rovněž ovlivňuje činnost územních samosprávných

jednotek a jejich orgánů, ale úprava komunální samosprávy je v rukou jednotlivých členských států (Kopecký, 2017).

Funkce obcí v samostatné působnosti zahrnují zabezpečování činností v několika oblastech. Jedná se o oblast politickou, sociální, ekologickou, bezpečnostní, infrastrukturní a prognostickou. K politické oblasti patří volba a ustavování orgánů obcí, rozhodování o členství v dobrovolných svazcích obcí, vytváření partnerství, udělování čestného občanství, udělování cen, pojmenovávání ulic či vyhlášení místního referenda. V sociální oblasti se jedná o činnosti vztahující se ke vzdělávání, zdravotnictví, sportu a kultuře. Ekologickou oblast představuje zajišťování čistoty obce, svoz a likvidace odpadu, odvádění a čištění odpadních vod. Oblast bezpečnostní se vztahuje k pravomoci zřizování obecní policie. Významnou oblastí je oblast infrastrukturní zahrnující jak běžnou údržbu, tak výstavbu, například místních komunikací, parkovacích míst, vodovodů, kanalizace nebo místní optické sítě. Do prognostické oblasti potom spadá především schvalování programu rozvoje obce, územního plánu, regulačního plánu a dalších koncepčních dokumentů v oblasti politického, ekonomického, sociálního, právního a organizačního dalšího rozvoje obce (Balík, 2009).

2.4 Udržitelný rozvoj obcí

Nedílnou součástí rozvoje všech obcí a měst se v posledních letech stává udržitelný rozvoj. Zejména v poslední době nabývá rozměr udržitelnosti na významu, protože je zřejmé, že v následujících letech budou například z evropských prostředků podporovány pouze takové aktivity, které jsou v souladu s principy udržitelného rozvoje. V českém právním řádu je trvale udržitelný rozvoj zakotven od roku 1992 v zákonu číslo 17/1992 Sb., o životním prostředí. V udržitelnosti proto vidí důležitý aspekt rozvoje a cestu, po které se chtějí vydat i řada měst a obcí. Koncept udržitelného rozvoje představuje princip, kdy při jeho uplatňování lze běžně prováděné aktivity rozvoje obce realizovat efektivněji a komplexněji, s výraznějším dopadem na kvalitu života obyvatel a v perspektivě delšího časového období. Pomáhá posilovat odolnost města, soudržnost komunit i kvalitu prostředí, ve kterém obyvatelé žijí. Cíle udržitelného rozvoje (SDGs) byly přijaty v roce 2015 všemi členskými státy OSN. Tento globální rozvojový program zahrnuje cíle, na jejichž splnění se podílejí jednotlivé státy a ve spolupráci s nimi jsou to i regiony, obce, firmy, neziskové organizace či jednotlivci (Kurka, 2023).

Při vnímání udržitelného rozvoje obce je nutné vnímat nejen výstupy rozvojových aktivit například novou infrastrukturu, či budovu nové knihovny, ale zejména efekty a změny, které by výstupy způsobí. Z tohoto důvodu je velmi důležité, aby pro vyvážený rozvoj regionů je byla zachována vždy rovnováha mezi sociálním, ekonomickým a environmentálním pilířem. Provázanost ekologického pilíře s ekonomickým a sociálním je dnes i v tomto případě podložena argumenty, které vyjadřují ve finančních jednotkách schopnost původně vyváženého přírodního prostředí poskytovat tzv. komplexní ekologický servis (Maier et kol. 2012, s. 12). Podle zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavebního zákona) udržitelný rozvoj území spočívá ve „*vyváženém vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území a který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval podmínky života generací budoucích*“ (§ 18 odstavec 1 stavebního zákona). Mezi sociálním a hospodářským pilířem je úzká souvislost. Do značné míry je totiž soudržnost společenství obyvatel území podmíněna ekonomickou prosperitou a opačně trvalé prosperity lze dosáhnout jen pokud je komunita soudržná (Maier, 2012, s. 16). Udržitelným řešením pro obytná území je ponechat zde prostor pro základní občanskou vybavenost. Také je vhodné obytné části navrhovat s dostatečnou intenzitou zástavby, aby většina obyvatel bydlela v docházkové vzdálenosti po trase vedoucí k zařízením základního občanského vybavení, případně zajistit kvalitní obsluhu všech obytných území veřejnou dopravou, která všem obyvatelům tato zařízení zpřístupní (Maier, 2012, s. 19).

Problematika životního prostředí a udržitelného rozvoje je proto součástí státních politik životního prostředí. Aktualizovaný Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky z ledna 2010 explicitně požaduje, aby jeho cíle byly respektovány veškerými strategickými dokumenty ve všech sektorech a oblastech, tedy i v územním plánování na všech úrovních (Maier, 2012, s. 38). Základním dokumentem programu rozvoje obce je strategický plán, který by měl vznikat za aktivní účasti nejen momentálních politických představitelů obce v tom kterém volebním období, ale i všech rozhodujících aktérů rozvoje obce i široké veřejnosti. Pro jednotlivá volební období pak lze strategický plán dále upřesňovat a konkretizovat, aniž by ovšem úpravy porušily vizi anebo podstatně zasáhly do celkové koncepce základních rozvojových cílů strategického plánu (Maier, 2012, s. 39).

Ministerstvo pro místní rozvoj provozuje webovou aplikaci ObcePRO, s jejíž pomocí mohou obce a sdružení obcí snáze zpracovávat své programy rozvoje. Aplikace umožňuje rovněž

sledovat realizaci a zpracovávat hodnocení plnění rozvojových programů. Základem na cestě k rozvoji obce je její územní plán. Tento nástroj napomáhá systémově podporovat modrozelenou infrastrukturu, obnovitelnou energetiku nebo adaptační opatření k řešení sucha či horka ve městech, využívání brownfieldů a designování nových, udržitelných čtvrtí. Územní plán může vymezit plochy veřejné zeleně, na plochách určených pro výstavbu stanovit požadavky na množství zeleně či vodní prvky nebo třeba požadovat zelené střechy pro budovy od určité velikosti. Oproti tomu regulační plán zachází do větších podrobností. Stanovuje například, že v určitých místech musí být stromy, na fasádách v konkrétní ulici musí být úkryty pro netopýry nebo vsakovací zařízení a travnaté pásy pro lepší hospodaření s dešťovou vodou. Nebo také že v konkrétním území určeném pro výstavbu můžou být stavěny jen domy v pasivním standardu či s povinným využíváním šedé vody (MMR, 2023).

Dalším nástrojem jsou tzv. zásady rozvoje obce. Ty mohou pomoci koordinovat výstavbu v obci tak, aby rozvoj byl udržitelný a racionální. Každá obec by měla mít odborně zpracovaný strategický plán rozvoje. Ten vychází mj. z územně analytických podkladů a dalších zdrojů. Je potřeba zmapovat potřeby stávajících obyvatel i stav veřejné infrastruktury. Obec by si měla rovněž vyčíslit, jaké budoucí potřeby budou mít obyvatelé. Měla by mít také jasně deklarováno, jaké je v obci životní prostředí, a to včetně aktuálních otázek adaptace obcí na změnu klimatu, jaký je socioekonomický potenciál obce, jak chce obec řešit bytovou otázku a jakých cílů chce obec průběžně dosahovat. Tento dokument slouží jako základní dokument pro zpracování zásad rozvoje obce. Tento dokument obce zpracovávají dobrovolně a mívá formu usnesení zastupitelstva. Obce mohou při vyjednávání jednoduše odkazovat na veřejně dostupný strategický plán a zásady rozvoje a na potřeby občanů a ochranu veřejného zájmu, což je primárním úkolem samosprávy. Odkaz na naplňování zásad rozvoje pak musí být obsažen u každé smlouvy o územním rozvoji. Konkrétní podoba zásad rozvoje závisí na potřebách obce. Zásady reagují na vizi rozvoje obce, která vychází z představy zastupitelů o tom, kam se má obec v budoucnu ubírat, jak mají být uspokojeny potřeby občanů.

2.5 Meziobecní spolupráce

Pojem spolupráce lze chápat na více způsobů a ve více různých formách. Meziobecní spolupráce je velmi vhodný prostředek a důležitý prvek k rozvoji dané lokality, ale zároveň s sebou nese i mnoho negativ. Obce se převážně dohodnou na spolupráci pro jednorázovou činnost, například za účelem možnosti získání dotačních prostředků z fondů Evropské unie (EU), na které by sama obec nemohla získat. Častěji se lze setkat s formou dlouhodobější

spolupráce spojení více obcí nebo subjektů, mezi nimiž mohou být i neziskové organizace, podnikatelské subjekty nebo nejrůznější zájmová sdružení působící v obci. Meziobecní spolupráce by však měla být vždy cílená, měla by nést pozitivní potenciál určeného místa a průběžně plnit předem stanovené dílčí cíle. Z pohledu partnerství obcí přináší meziobecní spolupráce také určitou možnost zachovat si svoji autonomii a postupně rozvíjet spolupráci i s dalšími obcemi, které mají o spolupráci projev zájem. Protože podstatou je, že spolupráce je možná jen s tou obcí, které zájem o spolupráci má. Určité riziko meziobecní spolupráce spočívá v příliš vysoké míře potřebné dohody, či s problémy s přerozdělením výdajů a finančním nesrovnalostem. Každá změna navíc bývá doprovázena intenzivní komunikací a časově zdlouhavým nalézáním konsensu (Bernard, Kostecký, Illner, Vobecká, 2011). V rámci implementace různých modelů meziobecní spolupráce, patří proto mezi nejdůležitější čtyři základní aspekty, které by měly být zohledněny již při její přípravě. Konkrétně jde o správné nastavení cílů, úkolů, a aktivit meziobecní spolupráce, o definování způsobu financování, určení kompetencí a organizačně-právní forma a územní dosahu (Knendriche Trlínová, 2014).

V rámci veřejného sektoru se lze setkat i s formou spolupráce jak v samosprávě, tak i ve státní správě. Právě ve státní správě bývá součinnost a meziobecní spolupráce běžným jevem. Jedná se například o oblast projednávání přestupků, určení opatrovníka, kdy se zabývá jevy, které na sebe vzájemně působí. V této podobě představuje meziobecní spolupráce nástroj pro zefektivnění a zlepšení funkčnosti státní správy. Širší prostor pro spolupráci ve státní správě je limitován ekonomickými a organizačními faktory nebo prostředky, s nimiž obce disponují (Pavlík, 2016). Meziobecní spolupráce získává v posledních letech výraznější podpory. Nejčastěji je v České republice aplikována forma založení dobrovolného svazku obcí dle zákona č. 128/2000 Sb., o obcích. Spolupráce obcí je upravena i dalšími zákonnými normami, nezáleží ani tak na formě, jako zda se jedná o formě spolupráce při samostatné či přenesené působnosti (Ponikelský, 2012, s. 14). Také plnění výkonu činností v samostatné působnosti obcí může být aplikovány různými formami spolupráce. Základním modelem, s nímž se lze nejčastěji setkat, představuje svazek obcí. Uvedená forma spolupráce vychází ze zákona o obcích (§ 49-53). Založením dochází k vytvoření právnické osoby za účelem prosazování společných zájmů obcí. Právním každé obce v České republice je stát se členem dobrovolného svazku obcí (DSO). Toto právo je zakotveno v zákoně č. 128/2000 Sb., o obcích, který v § 49, odstavci 1 stanovuje, že „*obce mají právo být členy dobrovolného svazku obcí*“ a prosazovat tak své zájmy. DSO, jež jsou nazývány jako mikroregiony, představují z právního hlediska

samostatnou právnickou osobu, které potom vyplývají zákonné povinnosti, jako například vést účetnictví dle zákona č. 562/1991 Sb., o účetnictví. Zároveň s touto povinností je spojen také zvýšený dohled v souvislosti s využíváním veřejných prostředků.

Založení mikroregionu a jeho fungování upravuje zákon o obcích, rovněž mikroregion má své zaměstnance a pro své členské obce může vykonávat určité služby. Sdružování obcí na dobrovolném principu představuje významné téma současné doby. Dotýká se života nejen malých obcí, které jsou ve spolupráci spíše obezřetnější, ale často i větší města jsou členy v rámci různých spolupracujících aktivit. Přestože může vznikat obava, že příliš úzká spolupráce může snížit jejich rozhodování, dochází k vytváření svazků především na základě konkrétních projektů, které jim společně umožní zlepšit infrastrukturu jejich obcí (Kadeřábková, Peková, 2012, s. 23).

Předmětem činnosti DSO je dle § 50 zákona o obcích rozsálá škála aktivit vedoucí k zabezpečení a zlepšení životní úrovně obyvatelstva. Úkoly, které jsou zákonem vyjmenovány jsou v oblasti školství, zdravotnictví, sociální péče, kultury, ochrany životního prostředí, cestovního ruchu, požární ochrany a péče o zvířata. Dále zákon ukládá povinnosti DSO, které jsou prakticky totožné s povinnostmi samostatných obcí. Jsou jimi péče o zeleň, péče o čistotu obcí, správa veřejného osvětlení, odpadové hospodářství, čištění a odvod odpadních vod, úkony v oblasti čistoty ovzduší nebo starostlivost ohledně dopravní obslužnosti.

K aktivitám, které vykonávají profesionálně fungující mikroregiony pro své členy z řad obcí patří zejména dotační poradenství, koordinace společných projektů, koordinované nákupy komodit či realizace společných výběrových řízení, problematika a agenda GDPR, propagační služby, příprava a zpracování strategických dokumentů obcí (Kadeřábková, Peková, 2012, s. 19-20). Ohledně financování nejsou pro DSO dány žádné konkrétní finanční nástroje, a tak je hledání způsobů financování plně v kompetenci samotných svazků. Prostředky získávají ze svých činností ve svazku nebo je rozdělují ze svých rozpočtů. Ke zdrojům financování DSO patří podle Jetmara (2015, s. 11):

- **platby za služby**, tedy za poskytování služeb v rámci svazku, jež jsou poskytovány za poplatek nebo úhradu požadovanou ze strany DSO;
- **členské příspěvky**, které jsou základní jednotkou příjmu DSO a zaplacením příspěvku je splněna podmínka pro možnost vstupu do svazku. Poplatek může mít různé formy a podmínky;

- **dotace**, tedy finanční prostředky, jež nejsou pravidelné, ale jsou schopny poskytnout finanční krytí jednorázových projektů. „*Pravidelné dotace by byly nejlepším nástrojem pro dlouhodobé zajištění činnosti svazků obcí.*“ (Jetmar 2015, s. 12) a zároveň dodává, že dotace jsou v současnosti nedlouhodobým finančním zdrojem.

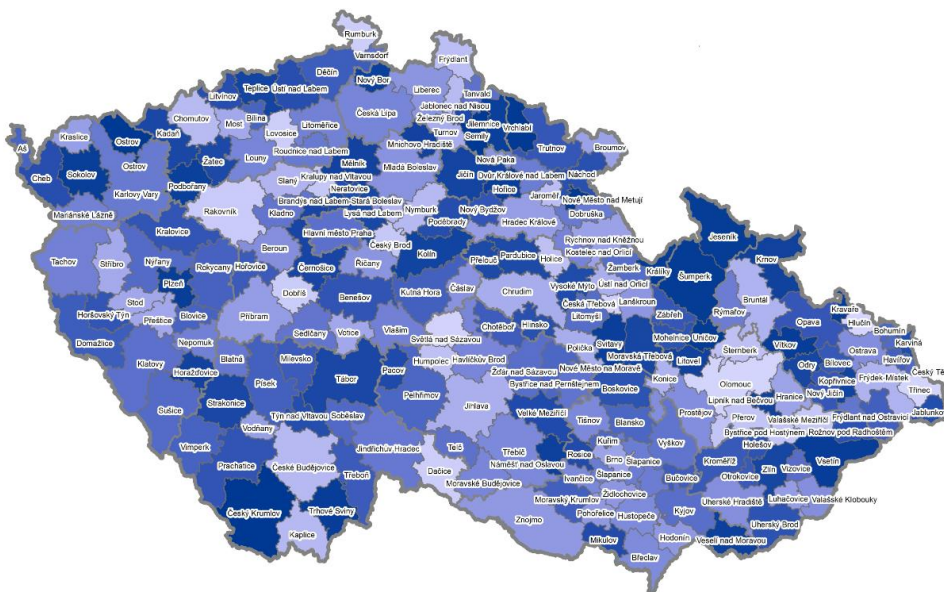
Mikroregiony jsou důležitým mezičlánkem ve veřejné správě a jejich význam roste. Mohou mít větší šanci odolávat tlakům velkých měst nebo být i jejich rovnocenným partnerem. Mikroregiony nabyly na významu i v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie, neboť sdružování obcí do mikroregionů bylo důležitou podmínkou čerpání finančních prostředků z jejich zdrojů. Důvody, které vedly ke vzniku jednotlivých mikroregionů, byly rozdílné. V minulosti vznikaly zejména monotematicky zaměřené mikroregiony, které většinou po splnění účelu, za kterým byly vytvořeny, již v další spolupráci nepokračovaly. Další mikroregiony však na základech spolupráce, kterou založily na jednorázovém úkolu postavily další spolupráci a svůj komplexní rozvoj.

Další formou, která vychází také ze zákona o obcích (§ 46-48), je uzavření smlouvy o spolupráci. V tomto případě nedochází k založení právnické osoby. Mezi další rozšířené formy spolupráce patří společná účast obcí v obchodních korporacích. Spolupráce má charakter společné účasti v obchodních společnostech a družstvech. Jedná se například o firmy zakládané pro svoz odpadu, dodávky pitné vody apod. Zákon o obchodních korporacích nahrazuje v některých částech od 1. 1. 2014 obchodní zákoník. Další formou meziobecní spolupráce může být založení obecně prospěšné společnosti, kterou upravuje zákon o obecně prospěšných společnostech (Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech, § 1).

Další formou spolupráce představuje spolek, jehož založení definuje nový občanský zákoník (Zákon č. 86/2012 Sb., občanský zákoník, § 214–302). Kromě obcí mohou být v této právní formě zapojeny i fyzické osoby. Obce mohou také spolupracovat i na základě veřejnoprávní smlouvy v zákoně o obecní policii, kdy například obce v rámci jednoho kraje mohou mezi sebou uzavírat veřejnoprávní smlouvy, týkající se plnění úkolů obecní policie či o poskytnutí strážníků obecní policie (Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii, § 3a–3b). Orgány jedné obce mohou vykonávat ale i některé činnosti v přenesené působnosti i pro orgány obce jiné. Spolupráci na základě veřejnoprávní smlouvy o výkonu přenesené působnosti definuje zákon o obcích a dále správní řád (Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, § 160 odst. 5). Využívat ji

mohou obce, které patří do stejného správního obvodu obce s rozšířenou působností. Nejčastěji se tato forma spolupráce využívá při projednávání přestupků (Kopecký, 2017).

Specifickou formu meziobecní spolupráce předurčuje zákon č. 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností. V rámci jednotlivých krajů, které představují vyšší územní správní celky v České republice, jsou zákonně stanoveny i správní obvody obcí s rozšířenou působností (ORP), které vykonávají pro menší obce ve svém okolí některé správní funkce. Na území České republiky existuje 205 obcí s rozšířenou působností (Sláma, 2020).

Obrázek 6 – Mapa správního uspořádání území obcí s rozšířenou působností

Zdroj: Ústav územního rozvoje Brno, 2019

V poslední době se rozvíjí spolupráce obcí prostřednictvím tzv. profesionálně fungujících mikroregionů, které podporuje Svaz měst a obcí České republiky a jejichž záměrem je řešení závažných sociálních i ekonomických problémů, zvyšování kvality života, zejména však společné řešení aktuálních problémů v lokálním a regionálním rozvoji (Trhlínová, 2014). Mikroregionem obecně rozumíme spolupráci obcí buď ve smyslu § 46 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích nebo má podobu svazku obcí (§ 49 téhož zákona). Vznik mikroregionů je nutný pro společné prosazování zájmů a záměrů venkovských obcí a je pozitivním trendem probíhajícím ve venkovském prostoru. Hranice mikroregionů jen poměrně málo souvisí s jinými územními jednotkami. Důvody, které vedou ke vzniku mikroregionů mají většinou

nadobecní charakter jako je komunikace, plynofikace, veřejný vodovod, životní prostředí, cestovní ruch atd (Kočí, 2012).

Specifickou oblastní spolupráce obcí představují tzv. místní akční skupiny (MAS), které fungují na principu místního partnerství veřejného a soukromého sektoru. Do spolupráce se mohou zapojit všechny subjekty, které působí na geograficky, ekonomicky a sociálně homogenním území, ve kterém žije minimálně deset tisíc a maximálně sto tisíc obyvatel, přičemž velikost sídel nesmí být více než 25 tisíc obyvatel a zastoupení veřejného sektoru nesmí být vyšší než 49 %. Každá MAS má svoji právní subjektivitu prostřednictvím obecně prospěšné společnosti či spolku (SMO ČR, 2018). Podstatou MAS je snaha o zlepšení kvality života ve venkovských regionech a vytváří snahu o rovnocennost vůči dynamičtějším regionům a realizuje místní rozvojové strategie pro svá území. Svou činností podporuje rozvoj regionů, kde sdružuje různé typy aktérů v daných územích. Tím je propojení společenství občanů, podnikatelské sféry, neziskových organizací a veřejné správy. Mezi veřejnou správou se řadí obce, svazky obcí ale také orgány veřejné moci. MAS v ČR sdružuje Národní síť Místních akčních skupin České republiky, o. s. (NS MAS ČR).

První MAS vznikly na území naší republiky již v roce 2003, od té doby je vznik nových skupin komunitně sledováno a pravidelně monitorováno. V současné době, tedy k 31.12. 2020 pokrývají více než 84 % území ČR, v NS MAS ČR je zapojeno 5504 obcí, 2167 spolků, 2804 podnikatelských subjektů a 55 % obyvatel ČR. MAS ke své činnosti používají metodu Leader, tato metoda má za cíl podporu spolupráce všech zúčastněných aktérů na základě principu zespona nahoru. Tedy nejpodstatnější jsou lidé, ti mají největší propojení s územím, znají historii a místní poměry. Tento přístup je důležitý k hlubšímu propojení a zapojení obyvatel do kvalitního rozvoje místa. Sdružuje důležité aktéry venkova jako například obchodní sdružení, podnikatele, ale i obyvatele daného území, občanská sdružení, místní politické zástupce, profesní organizace, kulturní spolky a jiné poskytovatele kulturních či komunitních služeb – environmentální spolky a jiné (NS MAS, 2023).

Další dobrovolnou organizací sdružující města a obce je Svaz měst a obcí České republiky (SMO ČR). Svaz je partnerem pro vládní i parlamentní politickou reprezentaci. Činnost je zaměřena především na legislativu ovlivňující fungování místní samosprávy, neboť zástupci Svazu aktivně vstupují do celého legislativního procesu. V roce 2004 se Svaz stal povinným připomínkovým místem, v roce 2005 podepsal Dohodu o vzájemné spolupráci s vládou. Od té doby se vedení Svazu pravidelně, a to minimálně jednou ročně, s vládním kabinetem schází

a při společném zasedání projednává aktuální problémy samosprávy. Činnost je především o aktivní práci představitelů a zástupců obcí, primátorů, zastupitelstev nebo právnických osobách, kteří mají zájem řešit problémy samosprávy nad rámec svých povinností. Svaz vyvíjí také aktivity na úrovni Evropské unie. Má významný vliv na podobu evropských politik, přičemž hájí zájmy obcí tak, aby nedocházelo k omezení jejich kompetencí. V neposlední řadě napomáhá při navazování mezinárodních partnerství. Ke konci roku 2022 bylo ve Svazu měst a obcí České republiky 2 774 obcí, což představuje 44,36 % z celkového počtu obcí.

Mezinárodní aktivity, které zahrnují činnosti v rámci partnerské spolupráce měst nebo realizace mezinárodních projektů představují významnou součást života obcí a měst v České republice. Zejména po roce 1989 se forma partnerská spolupráce stala oblíbenou formou spolupráce, ve které pokračují obce i dlouhodobě. Spolupráce měst a obcí má již více jak padesátiletou historii. Od té doby se partnerská spolupráce měst stala hnutím, které propojuje samosprávy nejen v celé Evropě, ale i ve světě. Je to užitečný nástroj, který napomáhá porozumět si mezi národy a kulturami, v předávání zkušeností ze všech oblastí života obce a občanů nebo v rozvoji obcí. Partnerská spolupráce měst představuje formu dlouhodobé mezinárodní spolupráce mezi samosprávami, která spočívá v pravidelném setkávání zástupců měst a jejich občanů podložená oficiálním dokumentem. Kromě živého mezikulturního dialogu mezi běžnými občany, překonávání předsudků mezi národy, ale také posilování občanské účasti na veřejném životě, přispívá spolupráce i k integraci Evropské unie, k posílení její identity a občanství. Spolupráce měst v tradiční podobě stále klade důraz převážně na kulturní výměny, poznávání sousedů a výměnu zkušeností z různých oblastí života města/obce. Pohled mnoha západoevropských měst a měst v zámoří je častěji směřován k rozvojovým zemím a jiným kulturám a kontinentům od Asie přes Afriku až po Jižní Ameriku. Tato spolupráce má spíše charakter rozvojové spolupráce s charitativním rozměrem. Zároveň je významným nástrojem tzv. občanské diplomacie, jejímž cílem je nenásilný pohled demokratických hodnot a principů vládnutí do zemí odlišných kulturních tradic.

3 Socioekonomická analýza

V analytické části je mikroregion reprezentován územím obce s rozšířenou působností (ORP). ORP byly zvoleny pro dostatečné množství vstupní dat. Analytická část je zaměřena na roky 2006, 2013 a 2021. Jedná se tedy o období 15 let, ve kterém jsou sledovány vybrané momenty (začátek, střed a konec období) a ve kterém by se měly projevit sociálně ekonomické změny, které budou dále porovnávány.

Ze sociálně ekonomických ukazatelů byly vybrány základní ukazatele, které dostatečně popisují mikroregiony Královéhradeckého kraje. Ve sledovaném období jsou rovněž dostupná potřebná data k analýze, tudíž nedojde ke zkreslení výstupů. Údaje, ze kterých práce vychází jsou publikovány Českým statistickým úřadem ve veřejné databázi. Údaje zakomponované v práci byly zveřejněny vždy k 31.12. daného roku. (ČSÚ,2023)

Sociální ukazatele reprezentuje v analytické části počet obyvatel, index stáří. Tyto ukazatele definují stav společnosti, poukazují na sociální problémy. Zobrazují nám například sociální nerovnost, chudobu atd. První sociální ukazatel, který bude v analytické části porovnáván je počet obyvatel. Jedná se o sociálně-geografický ukazatel, který popisuje počet obyvatel na daném území v určitém okamžiku. Ukazatel zahrnuje i obyvatele Evropské Unie na území ČR s přechodným pobytem, ale i obyvatele ze třetích zemí s dlouhodobějším pobytem. Další ukazatel, který bude v práci zmíněn je index stáří. Ukazatel vypovídá o počtu osob starších 65 let na 100 osob s věkem pod 15 let k určitému okamžiku.

Z ekonomických ukazatelů byla vybrána míra nezaměstnanosti, dokončené byty a počet ekonomických subjektů. Tyto ukazatele s částečným přesahem právě i do sociální oblasti umožňují odvozovat vývoj ekonomiky pro určité území, v analytické části budou ukazatele popisovat vývoj ekonomiky ORP Královéhradeckého kraje. Zmíněné ukazatele mají informativní charakter, jelikož není možné přesné definování skutečného stavu. Míra nezaměstnanosti vyjadřuje podíl nezaměstnaných na celkové pracovní síle. Druhým ukazatelem jsou dokončené byty, vypovídají o počtu dokončených bytů jak v bytových, tak i rodinných domech. Třetím ukazatelem je počet ekonomických subjektů, tento ukazatel je od roku 2013 přesnější díky Registru osob. Ukazatel vypovídá o počtech, právních formách, ale i odvětví ekonomických subjektů v rámci daného území.

3.1. Základní charakteristika Královéhradeckého kraje

Královéhradecký kraj evidoval k 31.12.2021 celkem 542 583 obyvatel. K 31.12.2021 činila rozloha kraje 4 759 km², kde se nachází 5 okresů (Hradec Králové, Jičín, Náchod, Rychnov nad Kněžnou a Trutnov), 48 měst, 12 městysů. Tento kraj se nachází v severovýchodní části Čech a více jak z jedné třetiny tvoří státní hranice s Polskem. Severní a severovýchodní část tvoří Krkonoše a Orlické hory, které pomalu přechází v Polabskou nížinu. Chloubou tohoto kraje jsou zejména Krkonoše, které se pyšní nejvyšší horou České republiky známou jako Sněžka.

Kraj je často charakterizován jako zemědělsko-průmyslový, kde ve velkých městech je zastoupen převážně průmysl – například zpracovatelský. V oblasti Polabí převažuje zemědělství, u rostlinné výroby jsou to zejména obiloviny, cukrová řepa. U živočišné výroby se orientuje na chov skotu a prasat. Královéhradecký kraj má dobře rozvinutý i cestovní ruch, kde největší koncentrace lidí je právě v Krkonoších.

Obrázek 7 – Královéhradecký kraj

Zdroj: Královéhradecký kraj [online]. 2018 [cit. 2023-11-13]. Dostupné z: <https://www.khk.cz/>

V porovnání s ostatními kraji má Královéhradecký kraj stejný počet ORP jako například Pardubický či Plzeňský kraj. Následující tabulka č. 2 zobrazuje počty ORP v jednotlivých krajích, kde největší počet ORP má kraj Středočeský (26) a nejméně kraj Karlovarský (7). V součtu má ČR 205 obcí s rozšířenou působností.

Tabulka č. 2: Počet ORP v jednotlivých krajích

Pořadí	Kraj	Počet ORP v kraji
1.	Středočeský	26
2.	Moravskoslezský	22
3.	Jihomoravský	21
4	Jihočeský	17
5.	Ústecký	16
6.-9.	Královéhradecký	15
6.-9.	Vysočina	15
6.-9.	Pardubický	15
6.-9.	Plzeňský	15
10.-11.	Olomoucký	13
10.-11.	Zlínský	13
12.	Liberecký	10
13.	Karlovarský	7

Zdroj: Vlastní zpracování ČSÚ (2023)

Tabulka č.2 rovněž zobrazuje pozici Královéhradeckého kraje v porovnání s ostatními kraji, kde se nachází spíše ve spodní části s 15 ORP v kraji. Obdobně to mají i kraje Pardubický, Plzeňský a Vysočina.

3.2. Analýza mikroregionů

Pro analýzu jsou zvoleny následující ukazatele: počet obyvatel, míra nezaměstnanosti, index stáří, dokončené byty a počet ekonomických subjektů. Ukazatele byly zvoleny tak, aby mezi nimi byla určitá propojenost.

3.2.1. Počet obyvatel

Jeden ze zkoumaných ukazatelů je právě počet obyvatel. Stav zalidnění v mikroregionech představuje následující tabulka č. 3, kde jsou pro porovnání roky 2006, 2013 a 2021.

Tabulka č. 3: Počet obyvatel v mikroregionech v letech 2006, 2013 a 2021

ORP	2006	2013	2021	Nárůst mezi lety 2006 -2021
Broumov	17 318	16 568	15 476	-10,6 %
Dobruška	19 889	20 212	19 907	0,1 %
Dvůr Králové nad Labem	27 223	27 369	26 622	-2,2 %
Hořice	18 398	18 374	18 087	-1,7 %
Hradec Králové	143 413	145 157	144 847	1 %
Jaroměř	19 147	19 358	19 176	0,15 %
Jičín	46 402	47 477	47 589	2,56 %
Kostelec na Orlicí	24 800	24 872	24 858	0,23 %
Náchod	61 432	61 304	59 412	-3,29 %
Nová Paka	13 298	13 317	13 037	-1,96 %
Nové Město nad Metují	14 405	14 365	13 909	-3,44 %
Nový Bydžov	16 999	17 494	17 553	3,26 %
Rychnov nad Kněžnou	34 064	33 849	33 659	-1,18 %
Trutnov	64 500	64 210	61 713	4,32 %
Vrchlabí	28 355	27 983	26 738	5,70 %

Zdroj: Vlastní zpracování ČSÚ (2023)

Již na první pohled je zjevný nejlidnatější mikroregion v kraji. Mikroregion Hradec Králové, který má více jak 143 tisíc obyvatel. Mezi rokem 2006 – 2013 je viditelný nárůst obyvatel o necelé 2 tisíce obyvatel. V roce 2021 je počet obyvatel o 310 nižší než v roce 2013. Počet obyvatel je úzce spjatý i s indexem stáří, který je v roce 2021 vysoký (143,3). Přestože u všech mikroregionů vyjma Nového Bydžova a Jičína je klesající počet obyvatel, jako druhý nejlidnatější mikroregion je možné označit Trutnov. V Trutnově žilo v roce 2006 více jak 64 tisíc obyvatel, to je o 2 787 obyvatel více než v roce 2021.

Nejméně obyvatel žije v mikroregionu Nová Paka, kde v roce 2006 žilo 13 298 obyvatel. Tento mikroregion od roku 2001 nepřesáhl hranici 14 tisíc obyvatel. Největší zalidnění v tomto regionu bylo v roce 2010, kdy přesáhlo hranici 13 536 obyvatel.

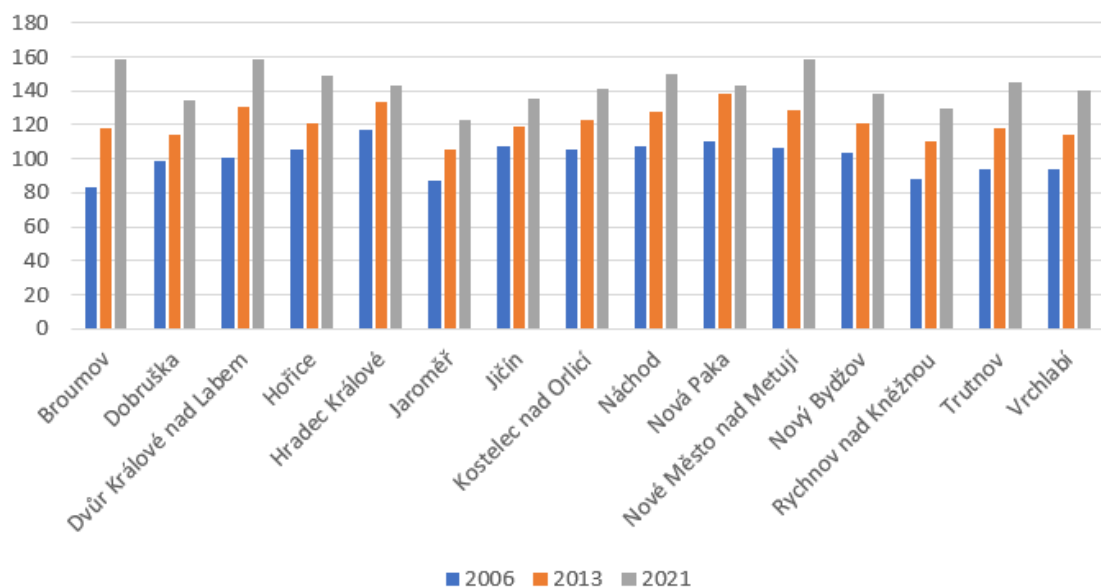
Za mírně rostoucí mikroregion lze považovat Nový Bydžov a Jičín, jelikož ve sledovaném období u těchto mikroregionů nedochází k poklesu počtu obyvatel, ale je viditelný mírný nárůst. Nový Bydžov se nachází necelých 30 km od Hradce Králové, i to má za následek růstovou tendenci počtu obyvatel. Mikroregion Jičín je vzdálený od Hradce Králové 48,6 km, i přesto je možný viditelný nárůst obyvatel.

Díky tomuto ukazateli je patrné, že dochází k poklesu obyvatel zejména v horských a pohraničních oblastech jako je Nová Paka, Vrchlabí, Broumov, Rychnov nad Kněžnou. Jedním z důvodů je zaměstnání, které je v horských oblastech spíše sezónní. Naopak nejvyšší zalidnění je i přes mírný pokles v Hradci Králové, kde je dostatek pracovních nabídek, mnoho vzdělávacích zařízení i sportovních aktivit. Díky tomu se lidé snaží najít si bydlení v okolí. Pokud se na tabulku č. 1 bude nahlížet jako na celek, lze konstatovat, že v roce 2006 bylo v Královéhradeckém kraji o 4 % větší zalidnění než v roce 2021. V přepočtu došlo k úbytku o 22 536 obyvatel v Královéhradeckém kraji.

Tabulka č. 3 taktéž vypovídá o nárůstu či úbytku mezi lety 2006 – 2021. Největší pokles je možné zaznamenat u Broumova, kde počet obyvatel klesl o 10,6 %. S poklesem obyvatel souvisí i fakt, že v daném ORP populace stárne, kde v roce 2006 byl index stáří oproti roku 2021 mnohem nižší. Naopak největší nárůst obyvatel je dle tabulky č. 3 v ORP Nový Bydžov (3,26 %). V daném ORP je i vysoký nárůst dokončených bytů.

3.2.2. Index stáří

Jedná se o indikátor, který lze považovat za jeden ze základních ukazatelů. Index stáří, jak napovídá i samotný název, vypovídá o věkové struktuře obyvatelstva. Zaměřuje se na počet občanů ve věku 65 a více na 100 dětí ve věku od 0 – 14 let. Obrázek 8 znázorňuje index stáří ve všech ORP Královéhradeckého kraje.

Obrázek 8 – Vývoj indexu stáří v letech 2006, 2013 a 2021

Zdroj: Vlastní zpracování ČSÚ (2023)

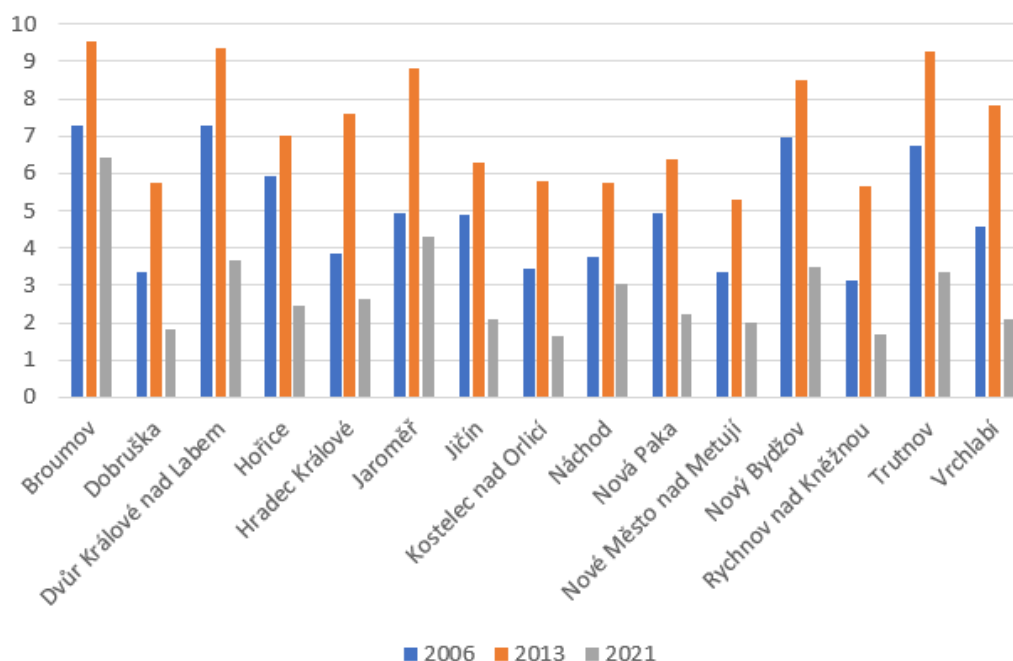
Nejnižší hodnotu indexu stáří v roce 2006 je možné spatřit u Broumova (83), kde hodnota indexu byla nižší než celorepublikový průměr (85), tzn. v roce 2006 bylo více dětí než seniorů. Relativně nízkou hodnotu indexu stáří mají i ORP Jaroměř, Rychnov nad Kněžnou a Vrchlabí. Naopak vysoký index je možné v roce 2006 spatřit u Hradce Králové, kde hodnota indexu dosahuje 117 tzn. v Hradci Králové bylo v tomto roce více lidí starších 65+ než dětí.

Na obrázku 8 je viditelný nárůst u všech ORP, nejpříznivější hodnotu má v roce 2013 Rychnov nad Kněžnou (110,2), Dobruška (113,8) a Vrchlabí (114). Oproti tomu vysokých hodnot dosahuje Nová Paka (138,8), Hradec Králové (133,6) a Dvůr Králové nad Labem (130,9). Mezi roky 2006 – 2013 došlo ke zvýšení indexu u všech mikroregionů.

V letech 2013 a 2021 je viditelný nárůst u všech ORP. Nejvyšší index stáří v roce 2021 je ve Dvoře Králové nad Labem (159), přičemž v těsné závěsu jsou i Nové Město nad Metují (158,4) a Broumov (158,4). Při sčítání lidu v roce 2021 dosahuje hodnota indexu stáří v České republice 110. Při porovnání roku 2006 a 2021 je patrný nárůst indexu společně s podílem osob, které dosahují věku 65 a více.

3.2.3. Míra nezaměstnanosti

Tento ekonomický ukazatel vypovídá o obecné míře nezaměstnanosti v Královéhradeckém kraji. Indikátor se rovněž zaměřuje na ORP Královéhradeckého kraje. Následující obrázku 9 zobrazuje vývoj obecné míry nezaměstnanosti v letech 2006, 2013 a 2021.

Obrázek 9 – Vývoj nezaměstnanosti v % u ORP v letech 2006, 2013 a 2021

Zdroj: Vlastní zpracování ČSÚ (2023)

Na obrázku 9 je vyobrazen vývoj nezaměstnanosti v letech 2006, 2013 a 2021. U Broumova byla v tento rok naměřena nejvyšší hodnota, která činila 7,29 %. Ve srovnání s mírou nezaměstnanosti v kraji, která činila 4,73 % má Broumov o 2,46 % vyšší podíl nezaměstnaných osob. V České republice v tomto roce byla hodnota indikátoru naměřena 5,75 %.

Nejvyšší hodnota v roce 2013 je stejně jako v roce 2006 u ORP Broumov, činila 9,53 %, což je o 2,24 % více. V porovnání s mírou nezaměstnanosti ČR (8,17 %) je hodnota u Broumova vyšší o 1,36 %. To znamená, že v ORP Broumov bylo více nezaměstnaných osob.

Obrázek 9 rovněž znázorňuje pokles nezaměstnanosti u všech ORP v roce 2021. V daném roce byla nejvyšší hodnota 6,43 % u ORP Broumov, naopak nejnižší hodnota byla u ORP Rychnov nad Kněžnou (1,67 %). Pro porovnání byla v ČR daný rok obecná míra nezaměstnanosti na úrovni 3,49 % a v Královéhradeckém kraji 2,83 %. ORP Broumov má ve sledovaných letech větší míru nezaměstnanosti než je celorepublikový průměr v daných letech.

3.2.3. Dokončené byty

Ukazatel patří mezi jeden z nejvýznamnějších indikátorů bytové výstavby. Popisuje dokončené byty v ČR, ale ukazatel je rovněž indikátorem rozvoje ekonomiky. Společně s popisem ukazuje přímo změny v úrovni bydlení. Tabulka č.4 vyobrazuje dokončené byty v ORP Královéhradeckého kraje v letech 2006, 2013 a 2021. Za dokončený byt je považován i rodinný dům, bytový dům či byt.

Tabulka č. 4 – Vývoj dokončených bytů v letech 2006, 2013 a 2021

ORP	2006	2013	2021	Nárůst 2006 -2021
Broumov	34	15	17	-50 %
Dobruška	49	48	57	16,33 %
Dvůr Králové nad Labem	24	73	55	129 %
Hořice	46	40	44	-4,35 %
Hradec Králové	398	261	532	33,66 %
Jaroměř	79	42	21	-73,42 %
Jičín	86	69	99	15,11 %
Kostelec na Orlicí	54	45	103	90,74 %
Náchod	103	107	138	33,98 %
Nová Paka	26	20	72	176,92 %
Nové Město nad Metují	36	29	50	38,88 %
Nový Bydžov	14	43	78	457,14 %
Rychnov nad Kněžnou	42	97	210	400 %
Trutnov	128	97	124	-3,13 %
Vrchlabí	99	60	125	26,26 %

Zdroj: Vlastní zpracování ČSÚ (2023)

Z tabulky č. 4 je na první pohled viditelná výstavba bytů v Hradci Králové, kde bylo v roce 2006 dokončeno 398 bytů. Naopak nejméně bytů se dokončilo v Novém Bydžově, kde jich bylo dokončeno pouhých 14. V témže roce bylo v České republice dokočeno 30 190 bytů. V Královéhradeckém kraji bylo v roce 2006 dokončeno 1 218 bytů, tzn. 4 % bytů byly dokončeny v Královéhradeckém kraji. Graf č.7 taktéž zobrazuje výkyvy dokončených bytů v letech 2006, 2013 a 2021. U ORP Rychnov nad Kněžnou, Nový Bydžov a Náchod je viditelný nárůst. U ORP Jaroměř je viditelný opak, tedy klesající tendence. U ostatních ORP je v pozorovaných letech střídavý nárůst a pokles.

Mezi roky 2006 – 2021 je nejvyšší nárůst dokončených bytů u ORP Rychnov nad Kněžnou (168) a ORP Hradec Králové (134). V těchto mikroregionech došlo v pozorovaném období k nárůstu o více než sto dokončených bytů. Naopak k poklesu dokončených bytů došlo u ORP Jaroměř o 58 bytů, Broumov o 17 bytů, Trutnov o 4 a Hořice o 2 oproti roku 2006.

U ORP Broumov došlo k poklesu dokončených bytů o 50 %, přičemž pokles je úzce spjat s počtem obyvatel a mírou nezaměstnanosti, i u nich mezi roky 2006 – 2021 je viditelná klesající tendence. Naopak nejvyšší nárůst dokončených bytů byl ve sledovaném období zaznamenán v ORP Nový Bydžov, kde je v pozorovaném období zaznamenán nárůst počtu obyvatel o 3,26 %. Mezi roky 2006 – 2021 došlo v tomto mikroregionu i ke snížení míry nezaměstnanosti.

3.2.4. Počet ekonomických subjektů

I v tomto případě budou posuzovány mikroregiony v Královéhradeckém kraji v roce 2006, 2013 a 2021. Tabulka č. 5 i v tomto případě poukazuje na nejvíce ekonomických subjektů ve městě Hradec Králové, kde podnikalo 35 701 subjektů. Naopak nejméně ekonomických subjektů bylo v tomto roce v mikroregionu Nová Paka (3 069), Broumov (3 278) a Nové Město nad Metují (3 320).

Tabulka č. 5 – Počet ekonomických subjektů v letech 2006, 2013 a 2021

ORP	2006	2013	2021	Nárůst mezi roky 2006 -2021
Broumov	3 278	3 183	3 265	-0,39 %
Dobruška	4 250	4 545	4 781	12,49 %
Dvůr Králové nad Labem	5 841	6 550	6 763	15,78 %
Hořice	4 373	4 593	4 788	9,49 %
Hradec Králové	35 701	38 569	41 226	15,47 %
Jaroměř	4 024	4 238	4 676	16,20 %
Jičín	10 459	11 150	12 171	16,37 %
Kostelec nad Orlicí	5 170	5 509	5 880	13,73 %
Náchod	14 035	14 791	15 989	13,92 %
Nová Paka	3 069	3 394	3 564	16,13 %
Nové Město nad Metují	3 320	3 384	3 554	7,05 %
Nový Bydžov	3 436	3 985	4 368	27,12 %
Rychnov nad Kněžnou	7 489	7 582	8 070	7,76 %
Trutnov	14 103	15 172	15 869	12,52 %
Vrchlabí	6 883	7 325	7 381	7,23 %

Zdroj: Vlastní zpracování ČSÚ (2023)

Obdobně je tomu i v letech následujících, kde je nejvíce ekonomických subjektů v Hradci Králové a spíše v mikroregionech, kde se soustřeďuje větší počet obyvatel. Naopak nejméně ekonomických subjektů je v mikroregionech Broumov, Nová Paka a Nové Město nad Metují.

Z tabulky č. 5 je viditelný nárůst počtu ekonomických subjektů mezi roky 2006 – 2021. U mikroregionu Broumov je viditelné, že došlo k poklesu ekonomických subjektů. Přestože je viditelný u Broumova nárůst mezi rokem 2013 až 2021, oproti roku 2006 je počet ekonomických subjektů nižší. Naopak nejvyšší nárůst je mikroregionu Hradec Králové (+ 5 525), Náchod (+ 1954) a Trutnov (+ 1712).

Přestože je ORP Hradec Králové největší, tak nedosahuje nejvyššího počtu ekonomických subjektů. Největší nárůst ekonomických subjektů je mezi roky 2006 – 2021 zjevný u ORP Nový Bydžov. V daném ORP dosahuje počet 27,12 %, čímž se řadí na první příčku. U všech ORP vyjma ORP Broumov je viditelný nárůst ekonomických subjektů. U ORP Broumov je tomu naopak, došlo k poklesu ekonomických subjektů o 0,39 %.

3.3. Shluková analýza

Shluková analýza by měla vyhodnotit, zda se některé mikroregiony v Královéhradeckém kraji podobají v rámci socioekonomického statusu. Pro hodnocení socioekonomického statusu byly vybrány ukazatele z předchozích kapitol, tedy: počet obyvatel, index stáří, míra nezaměstnanosti, počet dokončených bytů a počet ekonomických subjektů. Shluková analýza pracuje s daty z roku 2021.

Shluková analýza se zaměřuje na metody a algoritmy, díky kterým dochází ke sdružení objektů s podobnými vlastnostmi do tzv. shluků. Jedná se o nástroj datové analýzy, který třídí různé objekty do shluků. A to tak, že podobnost dvou objektů, které spadají do jedné skupiny je maximální, zatímco podobnost s objekty mimo daný shluk je minimální. Díky shlukování je možné najít vztahy mezi objekty bez dalšího vysvětlení, proč existuje. Shluk je vytvořen skupinou objektů, které si jsou navzájem více podobné. V této skupině nemají ani nahodilý ani rovnoměrný výskyt (Cluster Analysis, 2015).

Shluková analýza se skládá ze dvou metod – hierarchického shlukování, nehierarchické shlukování. Pro analytickou část byla zvolena metoda hierarchického shlukování. Vzdálenost mezi shluky je možné vypočítat několika způsoby: metoda nejbližšího souseda, metoda nejvzdálenějšího souseda, metoda průměrné vazby a Wardova metoda. Pro naše účely je použita Wardova metoda, která vybírá takové objekty ke sloučení, jejichž součet čtverců odchylek všech pozorování od shlukových průměrů je minimální.

Než dojde ke shlukování je dobré data kvůli nestejným měrným jednotkám proměnných standardizovat. Kdyby nedošlo ke standardizaci, mohly by vyjít zkreslené výsledky. V softwaru STATISTICA je možné data standardizovat a to tak, že se označí požadované proměnné a v záložce data stačí zakliknout „standardizovat“. Data se poté upraví a je možné s nimi dále pracovat. Tato standardizace je provedena následujícím způsobem:

$$z = (x - \mu) / \sigma, \text{ kde:}$$

x – je původní hodnota

μ – je průměr neboli střední hodnota všech hodnot v datové sadě

σ – je směrodatná odchylka hodnot v datové sadě.

Na počátku měření je každé ORP považováno za samostatný shluk. Poté jsou dva nejbližší shluky spojeny do jednoho, po spojení je důležité vzít v potaz fakt, že vznikl nový shluk

v jiné vzdálenosti. Tento proces se opakuje do doby, než dojde ke splnění ukončovacího kritéria, které je v tomto případě stanoveno na počet 4 shluků. Tabulka 6 znázorňuje zařazení do klastrů, kde je viditelná odlišnost ORP Broumov a ORP Hradec Králové.

Tabulka č. 6 – Zařazení do klastrů

	Zařazení do klastrů (podklady) Spojovací vzdálenost = 12,8083 Wardova metoda Euklid. vzdálen. na druhou
	Zařazení do klastrů
Broumov	1
Dobruška	4
Dvůr Králové nad Labem	3
Hořice	3
Hradec Králové	2
Jaroměř	4
Jičín	4
Kostelec nad Orlicí	4
Náchod	3
Nová Paka	3
Nové Město nad Metují	3
Nový Bydžov	3
Rychnov nad Kněžnou	4
Trutnov	3
Vrchlabí	4

Zdroj: Software STATISTICA

Dendrogram představuje grafickou prezentaci výsledků, typický je tzv. stromovou strukturou zobrazující hierarchické uspořádání shluků a vztahů mezi nimi. Na dendrogramu je viditelné, že dochází k postupnému shlukování na základě jejich podobnosti. Postupně jsou tyto shluky dále spojovány. ORP Broumov a ORP Hradec Králové se shlukují později, jelikož jsou od ostatních ORP více odlišné.

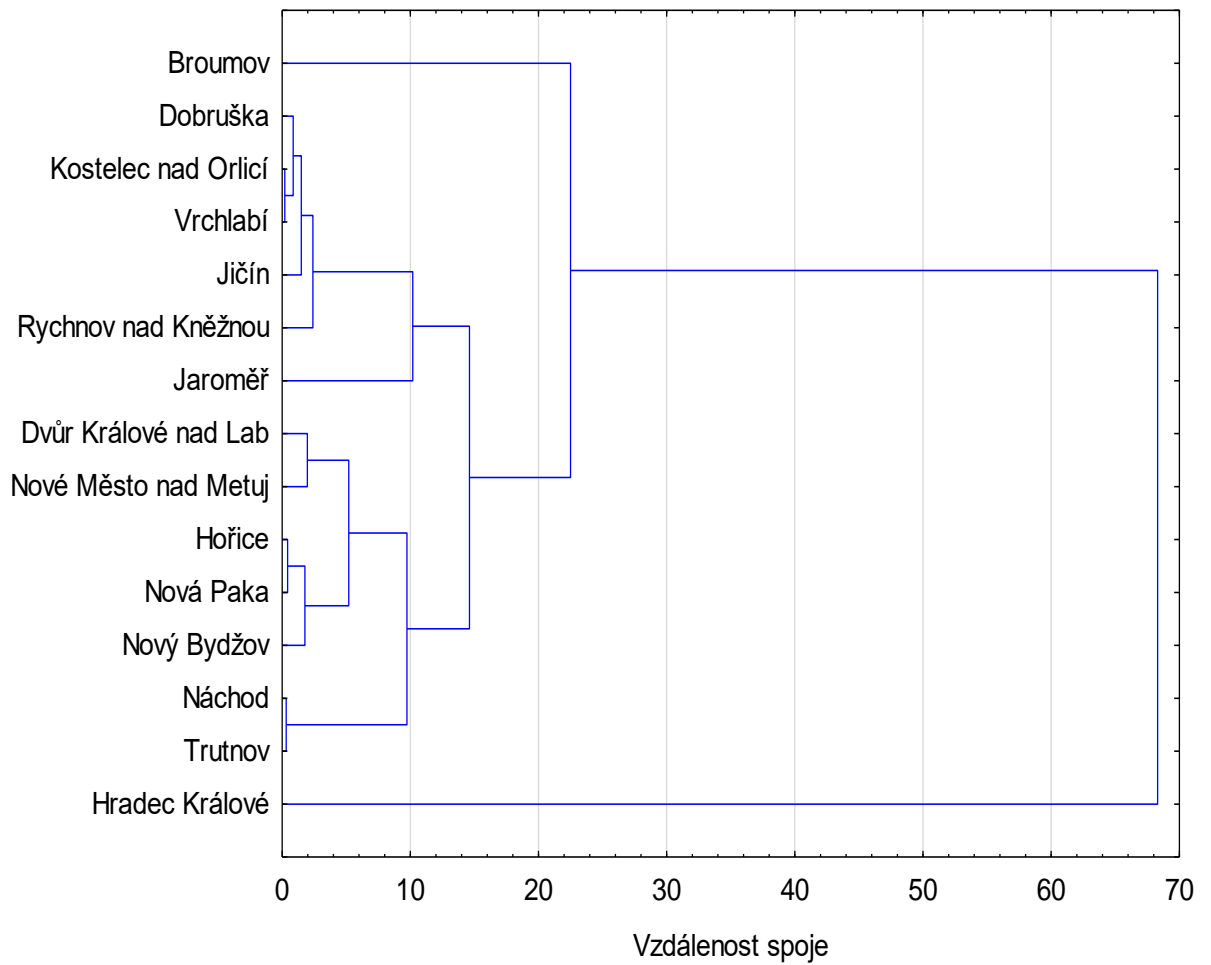
Obrázek 9 znázorňuje postupné shluková, kde je viditelné, že mikroregion Broumov a Hradec Králové tvoří samostatné shluky. Mikroregion Broumov se nejvíce odlišuje počtem dokončených bytů, indexem stáří, počtem obyvatel a mírou nezaměstnanosti. Mikroregion Broumov se s ostatními shluky spojil ve vzdálenosti 20,2. Při porovnání sledovaných ukazatelů se mikroregion Broumov shoduje se spojeným shlukem zejména u počtu obyvatel, počtu ekonomických subjektů. Obdobně je na tom i mikroregion Hradec Králové, který rovněž na počátku utvořil samostatný shluk. Na dendrogramu je viditelná vzdálenost spoje,

kteřá shluk Hradec Králové spojuje s ostatními ve vzdálenost 68. Mikroregion Hradec Králové je statutární město Královéhradeckého kraje, odlišnost je u něj viditelná u počtu obyvatel, kde jako jediný mikroregion přesáhl hranici sto tisíc. Stejně tomu je u ekonomických subjektů, kde rovněž jako jediný mikroregion přesáhl hranici čtyřiceti tisíc. Vzdálenost spoje shluku je z tohoto důvodu vyšší.

Nejvíce podobné si jsou mikroregiony Kostelec nad Orlicí a Vrchlabí, Hořice a Nová Paka, Trutnov a Náchod. Tyto mikroregiony tvoří tzv. jádro shluků, jelikož na tyto shluky se nabalují další. Mikroregion Kostelec nad Orlicí a Vrchlabí se shluky na velmi krátké vzdálenosti, jelikož si jsou velice. Oba mikroregiony je možné naléznout v pohraniční oblasti. Sledované ukazatele u těchto mikroregionů si jsou velmi podobné. Největší podobnost je u ukazatele indexu stáří, míry nezaměstnanosti, počtu obyvatel, počtu dokončených bytů. Postupně se k nově vzniklému shluku připojil mikroregion Dobruška, Jičín, Rychnov nad Kněžnou a Jaroměř. Tyto mikroregiony se postupně připojovali k mikroregionu Kostelec nad Orlicí a Vrchlabí tedy k tzv. jádru shluku. Jako poslední se do shluku připojil mikroregion Jaroměř, který se s shlukem spojil díky indexu stáří a dal vzniku novému shluku.

Dalším tzv. jádrem shluku je mikroregion Trutnov a Náchod, jelikož i u nich je jejich vzdálenost spoje nejkratší. Pro tento shluk je typický jejich počet obyvatel, index stáří, míra nezaměstnanosti. Mezi další jádra shluku je možné zařadit Dvůr Králové nad Labem a Nové Město nad Metují, Hořice a Nová Paka. Ke shluku mikroregionu Hořice a Nová Paka se připojil mikroregion Nový Bydžov ve vzdálenosti 0,2. Tento nově vzniklý shluk se spojil s shluky Trutnov a Náchod, Dvůr Králové nad Labem a Nové Město nad Metují. Díky tomu vznikl nový shluk, který je tvořen mikroregiony Trutnov, Náchod, Dvůr Králové nad Labem, Nové Město nad Metují, Hořice, Nová Paka a Nový Bydžov.

Wardova metoda
Euklid. vzdálen. na druhou

Obrázek 10 – Dendrogram

Zdroj: Software STATISTICA

ZÁVĚR

Diplomová práce se zaměřuje na sociálně-ekonomický vývoj mikroregionů v Královéhradeckém kraji. První kapitola popisuje problematiku regionálního rozvoje. Problematikou regionálního rozvoje se zabývá regionální politika, která se snaží o zmírnění rozdílů mezi regiony. Ke snížení disparit mezi regiony má přispět i tvorba rozvojových plánů a strategií. Tyto plány se tvoří nejen na úrovni krajů, ale i měst, obcí či mikroregionů. Podle programového období 2021-2027 patří Královéhradecký kraj, jehož mikroregiony byly analyzovány, mezi méně rozvinuté regiony, které budou mít alokaci finančních zdrojů, a to ve výši 85 % z fondů EU.

Druhá kapitola je zaměřena na rozvoj obcí. V této části bylo popsáno členění obcí na území České republiky. Nejen, že obec musí mít celé své území v České republice, rovněž musí spadat pod obec s rozšířenou působností. Toto rozdělení vychází z ústavního zákona č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků i správní obvod obce s rozšířenou působností je definován vyhláškou Ministerstva vnitra. Dále byly popsány funkce, udržitelný rozvoj a meziobecní spolupráce. Díky spolupráci mezi obcemi vznikly na území České republiky například tzv. Místní akční skupiny, které se snaží díky členským poplatkům, dotacím pomoci k rozvoji daného regionu.

Třetí kapitola se zaměřuje na samotnou analýzu. V úvodu kapitoly je popsán Královéhradecký kraj a sledované ukazatele. Pro samotnou analýzu byli zvoleny následující ukazatele: počet obyvatel, index stáří, míra nezaměstnanosti, počet dokončených bytů a počet ekonomických subjektů. Ukazatelé jsou popsány v jednotlivých kapitolách.

Cílem diplomové práce bylo zhodnocení sociálně-ekonomického vývoje mikroregionů v Královéhradeckém kraji. Při analýze byla většina zdrojových hodnot převzata z Českého statistického úřadu, zejména pak z oblasti obcí s rozšířenou působností v Královéhradeckém kraji. Pro všechny ukazatele byly zvoleny roky 2006, 2013 a 2021, aby bylo možné indikátory dále porovnávat. Z analýzy vyplývá, že u ukazatele počet obyvatel nedošlo během let k výrazným změnám, toto však neplatí u všech ukazatelů. Obdobně je tomu i u ukazatele počtu ekonomických subjektů, který je u mikroregionů téměř vyrovnaný. Index stáří od roku 2006 vzrostl, a to u všech mikroregionů. Znamená to tedy, že přibýlo více seniorů nad 65 let. U indikátoru míry nezaměstnanosti je viditelný vývoj, kde došlo z počátku k nárůstu a poté poklesu míry nezaměstnanosti. Největší odlišnosti je možné pozorovat u počtu dokončených bytů, například u mikroregionu Nový Bydžov a Rychnov nad Kněžnou nárůst překročil

hranici 400 %. U Broumova došlo naopak k poklesu dokončených bytů o 50 % a u Jaroměře je pokles 73,43 % v porovnání s rokem 2006. Analýza prokázala, že nejpříjemnějších výsledků dosahoval mikroregion Hradec Králové. Díky analýze a porovnání sledovaných ukazatelů v čase došlo ke zvyšování rozdílů mezi mikroregionem Hradec Králové a Broumov. Mikroregion Broumov se nachází v pohraniční oblasti nejdále od Hradce Králové, což potvrzuje fakt, že se nejvíce odlišuje od ostatních mikroregionů. Toto tvrzení potvrdila i Wardova metoda.

Na počátku práce byla stanovena výzkumná otázka: „Je sociální a ekonomický rozvoj na mikroregionální úrovni rovnoměrný?“ Na základě analýzy lze konstatovat, že mikroregiony v Královéhradeckém kraji se rozvíjí stejnou rychlostí vyjma mikroregionu Broumov. V letech 2006 - 2021 došlo u mikroregionu Broumov ke zvýšení disparit. Jelikož se jedná o mikroregion, který je pohraniční, a je daleko od větších regionálních center. Nicméně aby se toto tvrzení potvrdilo na 100 % bylo by potřeba zkoumat mnohem větší vzorek sociálních a ekonomických ukazatelů.

POUŽITÁ LITERATURA

BERNARD, J., KOSTELECKÝ, T., ILLNER, M., VOBECKÁ, J. Samospráva venkovských obcí a místní rozvoj. Praha: Slon, 2011. ISBN 978-80-7419-069-8.

BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4566-7.

BROŽOVÁ, D. Kapitoly z moderní ekonomie trhů práce. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-719-4.

BŘICHÁČEK, T. Unie blízka i vzdálená. Praha: Institut Václava Klause, 2014. Publikace (Institut Václava Klause). ISBN 978-80-87806-08-1.

CAPELLO, R. Regional economics. London: Routledge, 2016. ISBN 9781138855878.

CIVÍN, L. Jak porozumět globální ekonomice? předmět a metody zkoumání globální ekonomiky. Velké Přílepy: Olympia, 2018. ISBN 978-80-7376-498-2.

Český statistický úřad: Veřejná databáze [online]. [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/>

Český statistický úřad [online]. [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=ZAMD004&f=TABULKA&z=T&katalog=30853&pvokc=65&pvoch=5212&c=v3~2_RP2022MP12DPPDM

Český statistický úřad [online]. [cit. 2023-11-13]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/171348127/32018123_0508.pdf/4583f361-d78f-4f9a-94b1-c192db7c2ea3?version=1.0

ČMEJREK, J. Obce a regiony. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. ISBN 9788087197004

ČR, 2023. ISBN: tištěná verze: 978-80-7538-487-4

ČSÚ, 2021. Malý lexikon obcí České republiky – 2021. Dostupné z www: <https://www.czso.cz/csu/czso/maly-lexikon-obci-ceske-republiky-2021>

DotaceEU.cz: Programové období 2004-2006 [online]. 2004 [cit. 2023-06-30]. Dostupné z: [https://www.dotaceeu.cz/cs/evropske-fondy-v-cr/programove-obdobi-2004-2006-\(1\)](https://www.dotaceeu.cz/cs/evropske-fondy-v-cr/programove-obdobi-2004-2006-(1))

DotaceEU.cz: Programové období 2007-2013 [online]. 2007 [cit. 2023-04-21]. Dostupné z: <https://www.dotaceeu.cz/cs/evropske-fondy-v-cr/programove-obdobi-2007-2013>

DotaceEU.cz: Dohoda o partnerství [online]. [cit. 2023-06-30]. Dostupné z: <https://www.dotaceeu.cz/cs/evropske-fondy-v-cr/2014-2020/dohoda-o-partnerstvi>

DUŠEK, J. Politiky a strategie pro regionální a udržitelný rozvoj v místním kontextu. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z.ú., 2021. ISBN 978-80-7556-103-9.

- EISENHUT, S. Zdravá a nemocná ekonomika: možnosti a cesty ozdravení ekonomického procesu podle poznatků Rudolfa Steinera. Přeložil Radomil HRADIL. Hranice: Fabula, 2016. ISBN 978-80-87635-49-0.
- FERKO, M., KUDA, F. Disparity ve fyzické dostupnosti bydlení. Praha: Professional Publishing, 2011. ISBN 9788074310522.
- FŇUKAL, M. Politická geografie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3900-6.
- HEŘMANOVÁ, E., CHROMÝ, P. Kulturní regiony a geografie kultury: kulturní realie a kultura v regionech Česka. Praha: ASPI, 2009. ISBN 978-80-7357-339-3.
- JÁČ, I. Jedinečnost obce v regionu. Praha: Professional Publishing, 2010. ISBN 978807431-0386
- JUREČKA, V. Makroekonomie. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. Expert (Grada). ISBN 9788027102518.
- KADERÁBKOVÁ, J., PEKOVÁ J. Územní samospráva - udržitelný rozvoj a finance. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. ISBN 978-80-7357-910-4.
- KHENDRICHE TRHLÍNOVÁ, Z. Partnerství v rozvoji obcí, měst a regionů. Praha: Auditorium, 2014. ISBN 978-80-87284-44-5.
- KOČÍ, R. Obecní samospráva v České republice: praktická příručka s judikaturou. Praha: Leges, 2012. Praktik (Leges). ISBN 978-80-87576-28-1.
- KOPECKÝ, M. Právní postavení obcí a krajů – základy komunálního práva. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-719-6.
- KRAFTOVÁ, I., MAŠTÁLKA, M., MATĚJA, Z., SVOBODA, O., ZDRAŽIL, P. Bezpečný rozvoj regionu: základní koncept. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-261-0.
- Královéhradecký kraj [online]. 2018 [cit. 2023-11-13]. Dostupné z: <https://www.khk.cz/>
- KURKA J., ed. Jak na udržitelné obce. Vzorkovník úspěšných řešení. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj.
- LELAND, W., ENGELMAN, L., CORTER, J., COWARD, M., ATHREYA, S., DUTTA, M. a PERI, G. Cluster Analysis [online]. In: [cit. 2023-11-13]. Dostupné z: http://cda.psych.uiuc.edu/multivariate_fall_2012/systat_cluster_manual.pdf
- MAIER, K. Udržitelný rozvoj území. Praha: Grada, 2012. ISBN 9788024741987.
- MAJEROVÁ, V., KOSTELECKÝ, T., SÝKORA, L. Sociální kapitál a rozvoj regionu: příklad Kraje Vysočina. Praha: Grada, 2011. Sociologie (Grada). ISBN 9788024740935.
- MALÝ, I. a CIBÁKOVÁ, V. Dopady vybraných veřejných politik na regionální rozvoj v České a Slovenské republice: vědecký sborník. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 9788021058057.
- MINAŘÍK, B., BORŮVKOVÁ, J., VYSTRČIL, M. Analýzy v regionálním rozvoji. Praha: Professional Publishing, 2013. ISBN 9788074311291.

- MMR, 2010. Základní dokumenty. <https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/regionalni-rozvoj/informace,-aktuality,-seminare,-pracovni-skupiny/psur/uvodni-informace-o-udrzitelnem-rozvoji/zakladni-dokumenty>
- MMR, 2016. Strategie regionálního rozvoje ČR 2014-2020. <https://mmr.cz/getmedia/a9fc8be4-58a0-4137-9c6d-f9a05466a115/SRR-2014-2020.pdf.aspx?ext=.pdf>
- MMR, 2019 (https://mmr.cz/getmedia/fd06e279-4f0b-4f0f-8a43-2653598b5602/SRR21-brozura-A5-tisk-10_10_2019.pdf.aspx?ext=.pdf).
- MMR, 2021. Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+. <https://mmr.cz/cs/microsites/uzemni-dimenze/regionalni-rozvoj/strategie-regionalniho-rozvoje-cr-2021>
- MMR, 2023 (<https://irop.gov.cz/cs/irop-2021-2027/kategorie-regionu>).
- NEČADOVÁ, V. *Veřejná správa*. Jihlava: Vysoká škola polytechnická Jihlava, 2009. ISBN 978-80-87035-19-1.
- PAVLÍK, M. Podpora lokální ekonomiky: využití skrytých potenciálů v regionech. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-390-7.
- PAVLÍK, M., ŠIMKA K., POSTRÁNECKÝ, J., POMAHAČ, R. *Moderní veřejná správa: zvyšování kvality veřejné správy, dobrá praxe a trendy*. Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 9788075980489.
- PAVLÍK, M. Regiony budoucnosti: spolupráce, bezpečí, efektivita: inspirace pro rozvoj měst a regionů s příklady dobré praxe. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-1310-1.
- PROVAZNÍKOVÁ, R. *Financování měst, obcí a regionů: teorie a praxe*. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 9788024756080.
- SEDLÁČKOVÁ, H., BUCHTA, K. *Strategická analýza*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-367-1.
- SEMOTANOVÁ, E., CHROMÝ, P., KUČERA, Z. *Historická geografie: tradice a modernita*. Praha: Historický ústav, 2018. ISBN 978-80-7286-325-9.
- Strategie regionálního rozvoje České republiky. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky, 2006. ISBN 80-239-7497-1.
- Strategie rozvoje regionu Dobrovolného svazku obcí POCIDLINSKO na období 2021 - 2028 [online]. 2021 [cit. 2023-06-15]. Dostupné z: https://www.svazekpocidlinsko.cz/assets/File.ashx?id_org=500118&id_dokumenty=1538
- STUTELY, R., DĚDEK, O. *Průvodce ekonomickými ukazateli: jak porozumět ekonomii*. Praha: Scientia, 2002. ISBN 8071832782.
- TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-114-4.
- VITURKA, M. *Kvalita podnikatelského prostředí, regionální konkurenceschopnost a strategie regionálního rozvoje České republiky*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3638-9.

WOKOUN, R., MATES, P., KADEŘÁBKOVÁ, J. *Základy regionálních věd a veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-304-9.

Územní dimenze [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z:

<https://mmr.cz/cs/microsites/uzemni-dimenze/regionalni-rozvoj/strategie-regionalniho-rozvoje-cr-2021/kde-pomahame/metropole>

